

Finansira
Evropska unija

Ministarstvo ljudskih
i manjinskih prava

ANALIZA MEDIJSKE PRAVNE REGULATIVE IZ RODNE PERSPEKTIVE

Kako do boljeg integrisanja rodne
ravnopravnosti u medijske sadržaje
i unutrašnju organizaciju medija?

Podgorica, 2022.

Finansira
Evropska unija

Ministarstvo ljudskih
i manjinskih prava

ANALIZA MEDIJSKE PRAVNE REGULATIVE IZ RODNE PERSPEKTIVE

**Kako do boljeg integrisanja rodne
ravnopravnosti u medijske sadržaje
i unutrašnju organizaciju medija?**

Podgorica, 2022.

Finansira
Evropska unija

Ministarstvo ljudskih
i manjinskih prava

Autorka: Dušanka Pejović

Publikacija je proizvedena uz finansijsku pomoć Evropske unije (EU), kroz projekat "Komuniciranje rodne ravnopravnosti", koji sprovode Kancelarija Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) u Crnoj Gori i Direkcija za rodnu ravnopravnost pri Ministarstvu ljudskih i manjinskih prava. Mišljenja, zaključci i stavovi izneseni u publikaciji su stavovi autorke i ne predstavljaju nužno stavove partnera u Projektu. Kratki izvodi iz ove publikacije mogu se nepromijenjeni reprodukovati bez odobrenja autorke, pod uslovom da se navede izvor.

SADRŽAJ

Uvod	7
Predmet i cilj analize pravne regulative	7
1. MEDIJI I RODNA RAVNOPRAVNOST	9
1.1. Uloga medija u promociji ljudskih prava i rodne ravnopravnosti	9
1.2. Mediji u borbi protiv seksizma i rodni stereotipa	10
1.3. Rodna ravnopravnost kao pitanje etičkih i profesionalnih standarda	11
2. PREGLED MEĐUNARODNIH DOKUMENATA O RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI I MEDIJIMA	12
2.1. Dokumenti Savjeta Evrope o medijima i rodnoj ravnopravnosti	12
2.2. Dokumenti EU i UN-a o medijima i rodnoj ravnopravnosti	15
3. PREGLED I ANALIZA DOMAĆE REGULATIVE O RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI I MEDIJIMA	17
3.1. Nacionalna strategija o rodnoj ravnopravnosti 2021-2025. godine sa Akcionim planom 2021-2022. godine	17
3.2. Kodeks novinara/ki Crne Gore	18
3.3. Zakonska regulativa	19
3.3.1. Zakon o medijima	19
3.3.2. Zakon o rodnoj ravnopravnosti	21
3.3.3. Nacrt Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama	21
3.3.4. Zakon o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televizija Crne Gore	22
3.3.5. Zakon o zabrani diskriminacije	24

3.4. Podzakonska akta Nacionalnog javnog emitera RTCG	24
3.4.1. Principi razvoja RTCG	24
3.4.2. Statut RTCG	25
3.4.3. Pravilnik o programskim principima i profesionalnim standardima RTCG	26
3.4.4. Pravilnik o oglašavanju, telešopingu i sponzorstvu u programima Radija CG i Televizije CG	28
3.4.5. Kadrovska politika Javnog servisa	29
3.4.6. Etički kodeks RTCG	31
4. UPOREDNA ISKUSTVA – UVOĐENJE PRINCIPA RODNE RAVNOPRAVNOSTI U MEDIJSKE SADRŽAJE I UNUTRAŠNJU ORGANIZACIJU MEDIJSKIH KOMPANIJA KROZ PRAVNU REGULATIVU, POLITIKE I PRAKSE	31
4.1. Dobra praksa Francuske o rodnoj ravnopravnosti i medijima	31
4.2. Prakse u zemljama Savjeta Evrope za podsticanje rodne ravnopravnosti u medijima	32
4.3. Rodna ravnopravnost u Kodeksima novinara/ki Srbije i Slovenije	33
5. PREPORUKE	35
Izvori i reference	38

Istraživanje i analiza prisustva i predstavljanja žena i muškaraca u medijskim sadržajima pokazali su da mediji i dalje održavaju rodne stereotipe u izvještavanju i nijesu dovoljno jasno i čvrsto opredijeljeni za promovisanje rodne ravnopravnosti kroz programsku koncepciju. Izostaje rodno portretisanje u medijskom sadržaju kroz uravnoteženo i pošteno prikazivanje oba pola koje će odražavati raznoliki sastav društva i različita iskustva i perspektive. Mediji nedovoljno utiču na osnaživanje žena, na sistemske i strukturalne promjene u društvu, kao i na podizanje stepena svijesti kod građanki i građana o rodnoj ravnopravnosti. Istovremeno, ostvarivanje rodne komponente u unutrašnjoj organizaciji medija važan je dio upravljanja medijima i komunikacijama, i samo zajedno sa orodnjavanjem medijskih sadržaja može dovesti do kvalitativnih pomaka i vidljivih rezultata. Jedan od prvih koraka ka tome je analiza medijske pravne regulative sa rodnog aspekta, a čiji cilj je da predloži rješenja kako bi se unaprijedio i ojačao pravni okvir kojim će se rodna ravnopravnost i promovisanje ljudskih prava kao javno dobro, postaviti u djelokrug rada, unutrašnju organizaciju i izvještavanje medija.

Predmet i cilj analize pravne regulative

Analiza domaće i međunarodne legislative o medijima i rodnoj ravnopravnosti predstavlja najvažniji način za sagledavanje postojeće situacije i formulisanje predloga koji se odnose na unapređenje integrisanja rodne ravnopravnosti u medijski sektor. Akcenat je stavljen na zakone i podzakonska akta Nacionalnog javnog emitera RTCG koji ima posebnu ulogu u promovisanju ljudskih prava i rodne ravnopravnosti. Osim toga, sastavni dio analize su i najbolje prakse zemalja članica Savjeta Evrope za podsticanje rodne ravnopravnosti u medijima prikazane u analitičkom izvještaju te organizacije čija je članica i Crna Gora, a koje pružaju dodatni uvid u primjenu i efekte pojedinih rješenja za funkcionisanje rodno odgovornijih medija. Predstavljani su i najvažniji akcenti sa seminara predstavnika/ca Vlada i stručnjaka/inja iz 17 zemalja EU koji su najviše pažnje posvetili/e praksi u Francuskoj kao dobrom primjeru borbe protiv nedovoljne zastupljenosti žena i njihove diskriminacije ne samo u medijskim sadržajima, već i u unutrašnjoj organizaciji medija. Sprovedena je i uporedna analiza načina na koji Kodeksi novinara/ki Slovenije i Srbije tretiraju rodnu ravnopravnost u odnosu na rješenja crnogorskog Kodeksa, što ukazuje na nove mogućnosti i pristupe za njeno integrisanje u izvještavanje i medijske sadržaje. Navedeni kodeksi su izabrani jer je riječ o zemljama iz okruženja koje imaju sličano kulturološko i društveno naslijeđe kao Crna Gora.

1. MEDIJI I RODNA RAVNOPRAVNOST

Rodna ravnopravnost ključni je pokazatelj stepena demokratičnosti društva. Jednaka prava i mogućnosti za žene i muškarce u svim sferama života, uključujući i medije, uslovi su za postizanje socijalne pravde, napretka i razvoja cjelokupnog društva. **Rodnu ravnopravnost treba integrisati u sve politike društva i omogućiti ženama i muškarcima jednake mogućnosti i pristup svim resursima i uživanje dobrobiti od korišćenja tih resursa.** Za to je potrebno mijenjati postojeći patrijarhalni ambijent u kojem i dalje postoje rodni stereotipi i predrasude, te stvoriti uslove za adekvatnu zaštitu ženskih prava kroz različite politike i izgradnju ljudskih resursa i društvenog kapitala, umrežavanje različitih subjekata, saradnju i inkluziju za prosperitetan razvoj.

Mediji imaju ogroman značaj i odgovornost – utiču na oblikovanje javnog mnjenja, ideja, stavova, ponašanja, dekonstruisanje rodni stereotipa, usvajanje određenog sistema vrijednosti i posrednici su u društvenim promjenama. Rodna ravnopravnost predstavlja dio korpusa ljudskih prava, i odnosi se na osnaživanje žena, jednaku vidljivost, šanse i mogućnosti za ostvarenje i napredovanje oba pola, kao i ravnopravnu zastupljenost žena i muškaraca u svim područjima javnog života uključujući i medije. Važnost rodne ravnopravnosti naglašava se **u Agendi Ujedinjenih nacija za održivi razvoj 2030, u kojem je Cilj održivog razvoja 5 (SDG5) „postići ravnopravnost polova i osnaživati sve žene i djevojke“.**¹ Konvencija Ujedinjenih nacija iz 1979. godine o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW), nalaže državama članicama da preduzmu sve podesne mjere „radi izmjene društvenih i kulturnih običaja u pogledu ponašanja muškaraca i žena da bi se otklonile predrasude, kao i uobičajena i svaka druga praksa zasnovana na shvatanju o inferiornosti ili superiornosti jednog ili drugog pola ili tradicionalnoj ulozi muškaraca, odnosno žena“.² Izvještaj o regionalnom pregledu Peking+20 iz 2015. godine, ukazuje da „diskriminatorni stereotipi i dalje ostaju široko rasprostranjeni i da utiču na obrazovanje i učešće žena u ekonomiji i javnom životu“.³ Precizira se da „diskriminatorne rodne norme i stereotipi, kao i neravnopravno učešće žena u donošenju odluka ometa napredak u svim kritičnim oblastima od značaja“. Da bi se dogodile strukturne i systemske promjene u ostvarivanju rodne ravnopravnosti i demokratizaciji društva, mediji su od neprocjenjive važnosti i evidentna je njihova povezanost sa ovim pitanjima.

1.1 Uloga medija u promociji ljudskih prava i rodne ravnopravnosti

Jednako kao i rodna ravnopravnost, sloboda izražavanja dio je ljudskih prava na čijem poštovanju se zasnivaju profesionalni, nezavisni, nepristrasni i odgovorni mediji koji proaktivno treba da doprinesu ostvarivanju jednakosti u društvu, a samim tim i unapređenju rodne ravnopravnosti. Zato je **uloga medija da osvijetle nejednakosti sa kojima se suočavaju žene i muškarci, dekonstruišu rodne uloge i eliminišu seksističke stereotipe u medijskim sadržajima**, izvještavaju na rodno senzitivni način dajući veći medijski prostor ženama, njihovom mišljenju i stavovima, i pozivajući češće ekspertkinje za sagovornice. **Nejednakost žena i muškaraca u medijima odslikava se i kroz manju zastupljenost žena na menadžerskim pozicijama i mjestima odlučivanja, manja primanja u odnosu na kolege muškarce, te lošije uslove rada i veće teškoće u postizanju balansa između privatnog i profesionalnog života.**

1 https://repositorio.cepal.org/bitstream/handle/11362/40156/S1801140_en.pdf

2 <https://www.ohchr.org/documents/professionalinterest/cedaw.pdf>

3 https://www.unwomen.org/sites/default/files/Headquarters/Attachments/Sections/Library/Publications/2015/SG%20Report_Synthesis-EN_WEB.pdf

Medijski pluralizam i raznolikost medijskih sadržaja sadrže dimenziju koja se odnosi na ravnopravnost polova jer su bitni za funkcionisanje demokratskog društva, podsticanje javnih rasprava, politički pluralizam i svijest o različitim stavovima društvenih grupa. Mediji imaju ogroman potencijal da utiču na društvene promjene i tako promovišu i štite prava žena i doprinose njihovom unapređenju.

Javni medijski servisi trebalo bi da imaju posebnu ulogu i čelnu poziciju u modernom medijskom sistemu, da služe svim zajednicama u društvu, da otvaraju forume za razmjenu stavova i mišljenja, kao i da aktivno rade na unapređenju ljudskih prava i rodne ravnopravnosti. Posebno bi trebalo obratiti pažnju na mogućnost učešća i pristupa javnom servisu, ali i na način predstavljanja rodne ravnopravnosti u medijskim sadržajima, kao i kako se generalno javni servis odnosi prema ovoj temi u svojim internim, unutrašnjim aktima i procedurama. Javni medijski servis trebalo bi da bude centralna tačka za društvenu koheziju i inkluziju što šireg obima različitih subjekata, kao i za promovisanje i unapređenje rodne ravnopravnosti ne samo u medijima nego i kroz medije, što se odražava na javnu sferu kao i kroz uticaj na sistemske i strukturne promjene.

Evropska komisija često poziva medije da promovišu rodnu ravnopravnost. U jednom od svojih mišljenja iz 2010. godine preporučuje, između ostalog, da treba da postoji određeno očekivanje da se rodna jednakost i uravnotežena zastupljenost oba pola primjenjuje na stručnim panelima na televiziji ili radiju, kao i da se stvaraju tematske baze podataka o ženama sa kojima će profesionalci u medijima razgovarati i koristiti ih kao ekspertkinje. Pored toga, treba uložiti svjesne napore da se žene i muškarci prikažu u nestereotipnim situacijama.⁴

1.2 Mediji u borbi protiv seksizma i rodnih stereotipa

Jasno je da postoji ogromna potreba da se svako društvo, pa i mediji, uhvate u koštac sa seksizmom, seksističkim normama, ponašanjem i seksističkim govorom, i ona je implicitna u brojnim međunarodnim i regionalnim instrumentima. **Prema definiciji Savjeta Evrope, seksizam je svaki čin, gest, vizuelno predstavljanje, izgovorene ili pisane riječi, praksa ili ponašanje zasnovano na ideji da je osoba ili grupa osoba inferiorna zbog svog pola, koji se javljaju u javnoj ili privatnoj sferi.**⁵ Posljedice toga su kršenje dostojanstva, fizička, seksualna, psihološka, društveno-ekonomska šteta ili patnja, stvaranje zastrašujućeg, ponižavajućeg, neprijateljskog ili uvredljivog okruženja kao i održavanje i jačanje rodni stereotipa. Seksizam je u osnovi svake rodne neravnopravnosti, javlja se u svim oblastima života i neizmjereno više pogađa žene i djevojčice.

I Evropski sud za ljudska prava i slobode u svojoj sudskoj praksi bavi se rodnom ravnopravnošću i stereotipima. Ističe da je unapređivanje rodne ravnopravnosti danas glavni cilj u državama članicama Savjeta Evrope i da pozivanje na tradiciju, opšte pretpostavke ili preovlađujuće društvene stavove nije dovoljno opravdanje za razlike u postupanju na osnovu pola. Osim toga, **Sud je ukazao da rodni stereotipi, kao što je viđenje žena kao primarnih negovateljica djece odnosno muškaraca kao primarnih hranitelja porodice, ne mogu sami po sebi opravdati razliku u postupanju prema njima.** Više puta je podvlačio da je ravnopravnost polova od najveće važnosti, te je pokazao razumijevanje o tome kako društvene norme i strukture dovode do predrasuda i nejednakosti.⁶

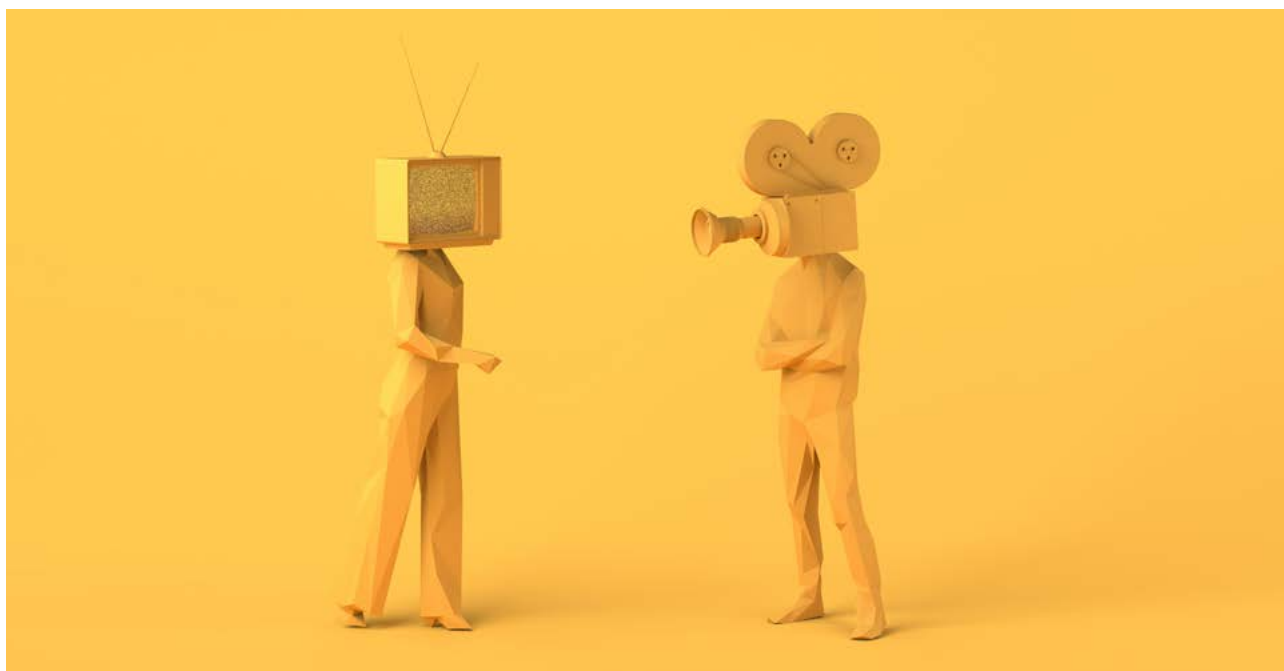
4 https://eige.europa.eu/docs/3093_2010-12_Opinion_on_Breaking_gender_stereotypes_in_the_media_EN%5B1%5D.pdf

5 <https://rm.coe.int/cm-rec-2019-1e-sexism/1680a217ca>

6 <https://www.gojil.eu/issues/prepublished/alkiviadou-manoli-2020.pdf> "The European Court of Human Rights Through the Looking Glass of Gender: An Evaluation" by Natalie Alkiviadou and Andrea Manoli, 2021. Dr. Natalie Alkiviadou is a Senior Research Fellow at Justitia, Denmark. Andrea Manoli is a PhD candidate at the University of Central Lancashire and an Associate Lecturer at UCLan Cyprus

1.3 Rodna ravnopravnost kao pitanje etičkih i profesionalnih standarda

Međunarodne organizacije navode neke od argumenata za rodnu ravnopravnost u medijima i apostrofiraju seksizam kao jedan od osnovnih problema za postizanje jednakosti u društvu. **Jednaka zastupljenost žena i muškaraca u medijskim sadržajima prije svega je pitanje novinarske etike i profesionalizma. Pošteno prikazivanje roda u medijima trebalo bi da bude profesionalna i etička težnja, kao i poštovanje tačnosti, pravičnosti i poštenja.** Novinari/ke, reporter/ke, urednici/ce biraju sa kim će razgovarati, kako će prikazati sagovornike/ce i koji će ton i ugao naracije upotrijebiti. **Medijski seksizam** predstavlja izvještavanje i **prikazivanje žena i muškaraca u stereotipnim ulogama unutar porodice i zajednice, reprodukovanje i održavanje rodni stereotipa u odnosu na žrtve rodno zasnovanog nasilja kao i neuravnoteženu zastupljenost i nedostatak smislenog učešća žena u različitim profesionalnim i informativnim ulogama (stručnjakinje, komentatorke), naročito kada su u pitanju žene iz manjinskih grupa.** To je termin koji označava netačno izvještavanje o pitanjima koja češće pogađaju žene kao što su nasilje nad ženama, reproduktivna prava, uskraćivanje ženskih glasova, širenje seksualizovanih slika. Sve to nanosi štetu ženama, umanjuje i ograničava njihovu borbu i napore da se isprave rodne nejednakosti u svim oblastima života. **Rodni paritet u vijestima je izuzetno važan za slobodu izražavanja jer marginalizacija ženskih glasova u medijima negira ženama pravo na slobodu izražavanja koje je sadržano u članu 19. Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima⁷ i članu 10. Evropske konvencije o ljudskim pravima i osnovnim slobodama.⁸** Rodni paritet važan je za kontinuiranu relevantnost medija jer medijska rodno diskriminatorna praksa sužava medijski prostor dostupan ženama čija su pitanja i glasovi na taj način isključeni iz javne diskusije u medijima, i sele se u alternativne, nove medijske prostore. Mediji igraju važnu ulogu u ostvarivanju ciljeva globalnog razvoja. Zato je potrebno da proaktivno doprinose postizanju rodne ravnopravnosti kroz eliminaciju socijalnih i kulturnih normi na kojima se zasnivaju diskriminacija i nejednakost.

⁷ <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

⁸ https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf

2. PREGLED MEĐUNARODNIH DOKUMENATA O RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI I MEDIJIMA

Rodna ravnopravnost i norme kojima se reguliše ovo pitanje u legislativi, odnose se na dva aspekta medija: ravnopravnost muškaraca i žena zaposlenih u medijskim kompanijama (pitanja zapošljavanja, jednakih mogućnosti i tretmana, postizanje balansa između privatnog i profesionalnog života, jednakost plata, jednak pristup na mjestima odlučivanja) i rodna ravnopravnost u medijskim sadržajima odnosno zabrana diskriminacije i seksističkih stereotipa.

Mnogi međunarodni dokumenti pozivaju države da podstiču djelotvorne mjere kako bi osigurale da se rodna ravnopravnost, kao načelo ljudskih prava, poštuje u medijima, u skladu s društvenom odgovornošću koja dolazi uz moć koju mediji posjeduju u modernom društvu. Naglašava se uvođenje mjera koje bi podstakle medijske profesionalce/ke, kao i komunikacijski sektor uopšteno, na prikazivanje žena i muškaraca bez korišćenja stereotipa kao i postizanje rodnog pariteta u upravljačkim strukturama, jednakih mogućnosti i uslova rada za oba pola u medijskim organizacijama.

Principi ponašanja novinara/ki koje je Međunarodna federacija novinara (IFJ) usvojila još 1954. godine propisuju da novinar/ka mora biti svjestan/a opasnosti od diskriminacije koju mediji podstiču i treba da učini sve da izbjegne omogućavanje takve diskriminacije na osnovu, između ostalog, rase, pola, seksualne orijentacije, jezika, vjere, političkih ili drugih mišljenja, kao i nacionalnog ili socijalnog porijekla.⁹

2.1 Dokumenti Savjeta Evrope o medijima i rodnoj ravnopravnosti

U Rezoluciji Savjeta Evrope „Suzbijanje seksističkih stereotipa u medijima“¹⁰ naglašava se da stalnost prisustva seksističkih stereotipa u medijima, kao sredstva rodno zasnovane diskriminacije, koči napredak faktičke rodne ravnopravnosti. Objavljivanje seksističkih stereotipa je način na koji se umnožavaju pojednostavljeni, nepromjenljivi i karikaturalni prikazi žena i muškaraca, legitimise svakodnevni seksizam i diskriminatorne prakse. Rezolucijom su pozvane nacionalne vlade na borbu protiv seksističkih stereotipa i polne diskriminacije u medijima, a nacionalni parlamenti da usvoje pravne mjere za kažnjavanje seksističkih primjedbi ili uvreda.

Preporuka CM / Rec (2013) 1 podstiče države članice da „usvoje odgovarajući pravni okvir čiji je cilj da se poštuje princip ljudskog dostojanstva i zabrana svake diskriminacije na osnovu pola, kao i podsticanje mržnje i bilo kojeg oblika rodno zasnovanog nasilja u medijima“.¹¹ **U toj Preporuci o rodnoj ravnopravnosti i medijima navodi se da bi vlade država članica trebalo da usvoje odgovarajuće politike u skladu sa smjernicama koje bi mogle stvoriti pogodne uslove pod kojima mediji mogu unapređivati rodnu ravnopravnost kao temeljno načelo svojih aktivnosti i institucionalne organizacije u novom višedimenzionalnom medijskom okruženju.** Dodaje se da treba širiti svijest posebno među medijima o centralnoj ulozi rodne ravnopravnosti za demokratiju i potpuno uživanje ljudskih prava. Neke od najvažnijih smjernica poručuju da bi regulatori medija trebalo da poštuju načela rodne ravnopravnosti u praksi i donošenju odluka, te da bi države članice trebalo da podržavaju inicijative za širenje svijesti i kampanje za borbu protiv rodnih stereotipa u medijima.

⁹ https://www.ifj.org/fileadmin/user_upload/Global_Charter_of_Ethics_EN.pdf

¹⁰ <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=17893&lang=en>

¹¹ <https://rm.coe.int/recommendation-cm-rec-2013-1-of-the-committee-of-ministers-to-member-s/1680982c06>

Istovremeno, medijske organizacije trebalo bi podsticati da razviju standarde medijskog izvještavanja kojim se promoviše i podstiče ravnopravnost polova, da usvoje samoregulatorne mjere, interne kodekse ponašanja/etičke kodekse i kodekse unutrašnjeg nadzora u svrhu unapređivanja unutrašnje politike i uslova rada čiji je cilj: jednak pristup i zastupljenost žena i muškaraca u radu u medijima, uključujući područja u kojima žene nisu dovoljno zastupljene; uravnotežena zastupljenost žena i muškaraca na menadžerskim pozicijama, u tijelima koja imaju savjetodavnu ili regulatornu ulogu ili su zadužena za unutrašnji nadzor, te uopšteno u postupcima odlučivanja; nestereotipno prikazivanje uloga i vidljivosti žena i muškaraca, izbjegavanje seksističkog oglašavanja, jezika i sadržaja koji bi mogli dovesti do diskriminacije na osnovu pola, podsticanja mržnje i rodno uslovljenog nasilja.

U Izvještaju Savjeta Evrope iz 2019. godine o napretku postignutom nakon donošenja Preporuka CM / Rec (2013) 1 o rodnoj ravnopravnosti i medijima¹², konstatuje se da se mali broj država jasno pozvao na tu Preporuku koja igra značajnu ulogu u razvoju specifičnih inicijativa za kretanje ka većoj rodnoj ravnopravnosti u medijskom sektoru. Navodi se da **je većina država članica bila oprezna u uvođenju zakonskih odredbi o rodnoj ravnopravnosti u Zakon o medijima, što se djelimično može objasniti oklijevanjem da se miješaju u slobodu štampe i medija, pa su takve odredbe uglavnom unijete u Zakon o rodnoj ravnopravnosti**. U Izvještaju se precizira da je **mali broj regulatora uveo zakonsku obavezu da obezbijede komponentu rodne ravnopravnosti u svom godišnjem izveštavanju**, a kad je riječ o unutrašnjim strukturama regulatora, čini se da je urađeno vrlo malo kako bi se bavili ravnotežom polova uopšte, uključujući i obuku o rodnoj ravnopravnosti za njihovo osoblje. Većina država članica tvrdi da njihovo zakonodavstvo o javnim emiterima uključuje pojedine odredbe koje se bave pitanjima rodne ravnopravnosti, kao i da su usvojile konkretne inicijative da ojačaju rodnu ravnopravnost u medijima, uključujući finansiranje programa rodne ravnopravnosti, procedure licenciranja orijentisane prema rodnoj ravnopravnosti, publikacije priručnika, kao i usvajanje mekih instrumenata poput planova za rodnu ravnopravnost. Ipak, kako se dodaje, države članice su bile aktivne u razvoju politika i inicijativa koje se bave ravnopravnošću polova u medijima. Zaključuje se da **javni servisi imaju najveću obavezu poštovanja rodne ravnopravnosti u svojim programima i da bi se redovnim prikupljanjem podataka i uključivanjem uredničkih timova u procese, moglo učiniti više na jačanju kulture rodne ravnopravnosti u medijima**. Nedostatak politika rodne ravnopravnosti i način na koji se razvijaju, pitanja su koja zaslužuju dalje razmišljanje, navodi se u Izvještaju Savjeta Evrope.

¹² <https://rm.coe.int/prems-064620-gbr-2573-gender-equality-in-media/16809f0342>

Preporuka CM/Rec (2019)1 o sprečavanju i borbi protiv seksizma odgovor je na rastuće i dalekosežne posljedice seksizma u svim dijelovima društva.¹³ **U dokumentu se ukazuje na povezanost svakodnevnih pojava seksizma s nasiljem nad ženama kao dio kontinuuma koji stvara atmosferu zastrašivanja, straha, diskriminacije, a koje pogađa uglavnom žene i djevojčice.** Navodi se da je seksizam podržan rodnim stereotipima i da predstavlja manifestaciju istorijski nejednakih odnosa moći između muškaraca i žena, što dovodi do diskriminacije i sprečava potpuno napredovanje žena u društvu. **Države članice se, između ostalog, pozivaju da sprovedu zakonodavne mjere kojima se definišu i inkriminišu incidenti seksističkog govora mržnje, a koje su primjenljive na sve medije, kao i procedure izvještavanja i odgovarajuće sankcije.**

Trebalo bi, takođe, podsticati izradu proaktivnijih procedura otkrivanja i prijavljivanja seksističkog govora mržnje, koje su primjenljive na sve medije, uključujući internet i nove medije. Navodi se da seksizam u medijima doprinosi okruženju koje toleriše i trivijalizuje "svakodnevni" seksizam koji se između ostalog ogleda u seksualizovanim prikazima i objektivizaciji muškaraca i žena, ponižavajućem ili trivijalizovanom izvještavanju o izgledu, oblačenju i ponašanju žena umjesto uravnoteženog razmatranja njihovih stavova i mišljenja zasnovanog na informacijama.

U nacrtu najnovijih Preporuka Komiteta ministara Savjeta Evrope o principima upravljanja medijima i komunikacijama iz jula 2021. godine ističe se otvorenost i inkluzivnost kako bi se zadovoljilo pravo da se čuju razne grupe i interesi u društvu i demokratizovalo donošenje odluka o komunikaciji u javnoj sferi.¹⁴ Jedan od suštinskih principa je promovisanje ljudskih prava i osnovnih sloboda u komunikaciji kao ključnih za funkcionisanje demokratskih društava.

¹³ <https://rm.coe.int/cm-rec-2019-1e-sexism/1680a217ca>

¹⁴ <https://rm.coe.int/msi-ref-2020-05-draft-rec-media-and-comm-governance-principles-en-7-7/1680a31dd7>

Princip promovisanja pluralizma medija podrazumijeva između ostalog promociju medijskih sadržaja koji odražavaju društvenu raznolikost, uključujući polnu i etničku različitost. Upravljanje medijima i komunikacijama ne služi samo za zaštitu osnovnih ciljeva javnog interesa, uključujući slobodu izražavanja, slobodu medija i pluralizam, već i za stvaranje i održavanje strukturnih uslova koji osiguravaju adekvatno funkcionisanje javne sfere i medija primjerenih demokratiji. Ističe se da **države i akteri javnog i privatnog medijskog sektora treba da integrišu perspektivu rodne ravnopravnosti i budu svjesni višestrukih oblika diskriminacije prilikom razvijanja i primjene upravljanja medijima i komunikacijama** kako bi se izbjegli potencijalni rizici da mediji i platforme održavaju rodne nejednakosti i stereotipe. Dodaje se da javni servisi treba da uvedu načine za uključivanje javnosti u svoje unutrašnje upravljačke strukture, obraćajući posebnu pažnju na potrebe i glasove ranjivih grupa i manjina, kao i na rodnu i etničku raznolikost. Uvažavajući uređivačku nezavisnost, **države treba da usvoje mjere, a mediji da se obavežu da će promovisati dostupnost raznolikosti medijskog sadržaja, kao i predstavljanje različitosti društva u medijima, uključujući polnu i etničku različitost.** Ponuda različitih tema, aktera i gledišta u medijskim sadržajima presudna je za javnu raspravu. Uključivanje raznolike perspective, takođe, zahtijeva promovisanje uravnotežene zastupljenosti i ravnopravnog učešća različitih grupa u društvu, u vijestima ali i u medijima uopšte. **Medijska i informatička pismenost treba da bude integrisana u upravljanje medijima i komunikacijama kako bi omogućila podizanje svjesnosti o rodnom nejednakostima u medijima, platformama i u javnoj sferi.** Pored obrazovnih institucija, mediji i platforme, naročito javni servisi, igraju ključnu ulogu u promociji medijske i informatičke pismenosti, i države treba da ih podstaknu da preuzmu svoju odgovornost, da ih nadgledaju i obavezuju ih da redovno izvještavaju o svojim aktivnostima i o svojim naporima da se pridržavaju zahtjeva za transparentnošću u vezi sa proizvodnjom i širenjem sadržaja.

2.2. Dokumenti EU i UN-a o medijima i rodnoj ravnopravnosti

U Rezoluciji iz 2018. godine o rodnoj ravnopravnosti u medijskom sektoru u EU¹⁵, Evropski parlament poziva države članice i medijske organizacije da osmisle i podupru mjere podsticaja, uključujući kvote, kako bi se zajamčila ravnomjerna zastupljenost žena i muškaraca na položajima na kojima se donose odluke. Ponavlja da **medijske organizacije moraju što prije sprovesti politiku jednakih plata za jednak rad muškaraca i žena, i uspostaviti fleksibilne radne uslove kojima se podupire ravnoteža između poslovnog i privatnog života.** Podstiče se uspostavljanje baze podataka ekspertkinja i prikupljanje podataka razvrstanih prema polu o svim mogućim medijskim sadržajima; preporučuje da se propisima koje izdaju tijela nadležna za medije i komunikaciju utvrde kriterijumi kojima će se zajamčiti odsustvo stereotipa u prikazima žena i djevojčica i da se njima predvidi mogućnost uklanjanja ili suspendovanja uvredljivog sadržaja; preporuka je da „mekim mjerama“ kao što su planovi ili smjernice za ravnopravnost polova treba dati još više važnosti u medijskim organizacijama, te savjetuje da se tim protokolima utvrde standardi za pozitivno prikazivanje žena u oglašavanju, vijestima, izvještavanju, produkciji ili emitovanju. Ističe se da su regulatorne mjere podložne dužnom uzimanju u obzir načela slobode izražavanja, no da urednička sloboda ne smije pod bilo kojim okolnostima služiti za podsticanje ili opravdavanje ponižavajućih prikaza žena. Naglašava se da **posebnu pažnju treba posvetiti obuci o tome kako mediji izvještavaju o slučajevima nasilja nad ženama.** Sugerše se **da stalna obuka o prikazivanju žena u medijskim sadržajima bude dostupna medijskim profesionalcima,** uključujući one na liderskim pozicijama.

Revidirana EU Direktiva o audiovizuelnim medijskim uslugama zabranjuje diskriminaciju na osnovu pola u audiovizuelnim komercijalnim komunikacijama i podstiče države članice da promovišu raznolikost i realnu sliku vještina i potencijala muškaraca i žena.¹⁶

¹⁵ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018IP0101&from=EN>

¹⁶ <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=celex%3A32010L0013>

U UNESCO-vom dokumentu “Rodno osjetljivi indikatori za medije” kao glavni cilj ističe se doprinos rodnoj ravnopravnosti i osnaživanju žena u medijima i kroz medije svih oblika.¹⁷ Fokus je na jednakosti i rodnim dimenzijama socijalne raznolikosti u medijima, te primjeni akcije za postizanje rodne ravnopravnosti u medijskim organizacijama i rodno prikazivanje u medijskim sadržajima.

CEDAW komitet za eliminisanje diskriminacije žena poziva sve zemlje da usvoje i sprovedu efikasne mjere za ukidanje diskriminacije nad ženama i njihovim aktivnostima, uključujući štetno i stereotipno prikazivanje žena u medijima.¹⁸ CEDAW Komitet preporučuje sljedeće: nastaviti sa senzibilisanjem medija o potrebi uklanjanja rodni stereotipa promovisanjem pozitivnih slika o ženama kao aktivnim učesnicama u društvenom, ekonomskom i političkom životu i o muškarcima kao aktivnim učesnicima u odgovornostima za domaćinstvo i vaspitanje djece; adekvatno nadgledati upotrebu rodno osjetljivog jezika u medijima i proširiti uvođenje rodno osjetljivog jezika u obrazovne materijale.

Pekinška deklaracija i Platforma za akciju (1995.) predviđaju dvostruki strateški cilj: uravnotežene i nestereotipne slike žena u medijima putem izrade i upotrebe strategije informisanja, senzibilizacije i komunikacije; veće učešće i bolji pristup žena u izražavanju i donošenju odluka u medijima i putem medija, kao i novim tehnologijama komunikacije.

U Akcionom planu se navodi i da **države potpisnice Pekinške Deklaracije treba da vode računa o stereotipiziranju i nejednakom pristupu i uključenosti žena u svim komunikacijskim sistemima, a posebno u medijima.**¹⁹ U dokumentu se, takođe, konstatuje postojanje stalne projekcije negativnih i ponižavajućih slika žena u medijskim komunikacijama – elektronskim, štampanim, audio i vizuelnim, što se mora izmijeniti. **Štampani i elektronski mediji u većini zemalja ne daju uravnoteženu sliku različitosti ženskih života i njihovog doprinosa društvu u svijetu koji se mijenja.** Pored toga, nasilni, ponižavajući ili pornografski medijski proizvodi, takođe, negativno utiču na žene i njihovo učešće u društvu.

Programi kojima se ojačavaju tradicionalne ženske uloge mogu biti jednako ograničavajući. Preporučuje se da bi žene trebalo osnaživati unapređenjem njihovih vještina, znanja i pristupa informacijskoj tehnologiji. Time bi se, kako se objašnjava, ojačala sposobnost za suzbijanje negativnih prikaza žena na međunarodnom nivou i za suprotstavljanje slučajevima zloupotrebe moći ove sve važnije grane industrije. Samonadzorni mehanizmi za medije moraju se stvarati i jačati, a moraju se i razrađivati stavovi na osnovu kojih će se eliminisati polno orijentisani programi.

Dodaje se da većina žena, naročito u zemljama u razvoju, ne može na djelotvoran način imati pristup sve širim elektronskim informacijskim putevima i stoga ne može ustanoviti mreže koje će ženama pružiti alternativne izvore informacija. Zaključuje se da žene zbog toga moraju biti angažovane u odlučivanju u vezi sa razvojem novih tehnologija s ciljem da imaju puno učešće i uticaj.

17 <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000217831>

18 <https://womensrightscenter.org/wp-content/uploads/2020/09/CEDAW-konvencija-web.pdf>

19 http://www.e-jednakost.org.rs/kurs/kurs/download/pekinska_deklaracija.pdf

3. PREGLED I ANALIZA DOMAĆE REGULATIVE O RODNOJ RAVNOPRAVNOSTI I MEDIJIMA

Prije analize najvažnijih zakona i podzakonskih akata koji se bave rodnom ravnopravnošću i medijima, potrebno je osvrnuti se na dva važna dokumenta koja se odnose na ovu problematiku: Nacionalna strategije rodne ravnopravnosti 2021-2025. godine sa Akcionim planom 2021-2022. godine i Kodeks novinara i novinarki Crne Gore.

3.1 Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2021-2025. godine sa Akcionim planom 2021-2022. godine

U Nacionalnoj strategiji rodne ravnopravnosti 2021-2025. godine sa Akcionim planom 2021-2022. godine navodi se da bi mediji trebalo da obrate pažnju da ne održavaju rodne stereotipe, te da redovno, kroz svoju uređivačku politiku, preduzimaju mjere za borbu protiv upotrebe seksističkog govora mržnje.²⁰ **Konstatuje se da mediji često doprinose umnožavanju rodnih i drugih stereotipa, najviše usljed pada profesionalnih standarda, odustva adekvatne regulacije i samoregulacije, kao i nedovoljnog znanja o rodnoj ravnopravnosti.**

Dodaje se da sve intenzivnije korišćenje društvenih mreža dovodi do umnožavanja rodnih stereotipa i sve većeg prisustva online nasilja, pri čemu su najčešće žrtve djevojčice, žene i osobe drugih rodnih identiteta, pa je zato važno da se kroz odgovarajuće zakone i javne politike koje se bave medijima, digitalnim uslugama i audio-vizuelnim uslugama, direktno adresira taj problem. Između ostalog, **ukazuje se i na neredovan monitoring programa javnih servisa i komercijalnih medija iz ugla moguće diskriminacije po osnovu pola i roda, naročito višestruko diskriminiranih grupa, te na nedosljednu primjenu zakonskih odredbi koje se odnose na rodno senzitivni jezik i zabranu diskriminacije po osnovu pola i roda.**

Kao drugi Operativni cilj u Strategiji se navodi unapređenje politika u oblasti obrazovanja, kulture i medija kako bi se smanjio nivo stereotipa i predrasuda prema ženama i osobama drugačijih polnih i rodnih identiteta. Za ostvarenje tog cilja predviđene su između ostalih, i mjere koje se odnose na medije: podstaći medije da uvedu rodno odgovorne programe i da koriste rodno osjetljiv jezik; uvesti praćenje medijskog izvještavanja iz rodne perspektive (rodno odgovorni monitoring medija).

U opisu mjera precizira se da se javni emiteri, posebno RTCG, obavežu da u godišnjem izvještaju o radu posebno izvijeste o broju i sadržaju programa sa temom rodne ravnopravnosti i mjerama za unapređenje upotrebe rodno senzitivnog jezika, a da za komercijalne/privatne medije to bude jedan od kriterijuma koji će im dati prednost u okviru metodologije bodovanja prijava na javni konkurs za raspodjelu sredstava iz Fonda za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija.

Predlaže se da se prilikom evaluacije realizacije projekata, posebno vodi računa o realizaciji obaveze korišćenja rodno osjetljivog jezika a dobijeni podaci koriste prilikom narednih javnih konkursa. Dodaje se da treba izraditi metodologiju za rodno odgovorni monitoring medija, a nakon toga sprovesti dva monitoringa u periodu sprovođenja Strategije, čiji će se rezultati i preporuke dostaviti svim medijima i učiniti dostupnim javnosti.

²⁰ <https://www.gov.me/dokumenta/41e3ee6a-757a-4684-9763-9fee5e933afd>

3.2 Kodeks novinara Crne Gore

Kodeks novinara Crne Gore izostavlja novinarke iz naziva dokumenta što svjedoči o rodno neosjetljivom jeziku i prvi je znak da mu je potrebna promjena. Sadrži 11 načela sa smjernicama za njihovo tumačenje i predstavlja skup etičkih i profesionalnih principa u obavljanju novinarske djelatnosti.²¹ Iako Kodeks ne sadrži eksplicitne smjernice koje podstiču i promovišu rodno senzibilisano novinarstvo, ipak se izdvajaju određene etičke norme koje upućuju na rodnu osjetljivost. **U Smjernici 4.1** koja se odnosi na govor mržnje, **Kodeks propisuje da mediji ne smiju da objavljuju materijal namijenjen širenju neprijateljstva ili mržnje prema osobama, između ostalog, zbog njihovog pola, seksualne orijentacije ili rodnog identiteta**, te da novinar/ka o tome mora izbjegavati objavljivanje pogrdnih kvalifikacija. **U Smjernici 7.1** koja govori o pravu na privatnost navodi se **da žrtve nesreća ili zločina imaju pravo na posebnu zaštitu svojih imena, te da otkrivanje identiteta žrtve nije uvijek neophodno da bi javnost bolje razumjela nesreću ili zločin.**

Dodaje se da prije objavljivanja imena žrtve nasilja ili nesreće, novinar/ka mora da provjeri da li je o tome obaviještena njena najuža porodica, a da "prije objavljivanja fotografija i snimaka sa mjesta nesreća ili nasilja, treba dobro da procijeni da li postoji javni interes za otkrivanjem identiteta žrtve ili prikazivanjem šokantnih prizora (leševi, lokve krvi, rane, lomovi i sl.)". Ukazuje se da "prikazivanje šokantnih prizora može biti opravdano jedino sa namjerom da se skrene pažnja na posljedice društveno krajnje neprihvatljivog ponašanja", te da se mora biti kranje obazriv pri objavljivanju imena, fotografija i snimaka članova porodice i drugih ličnosti koji su indirektno pogođeni nesrećom ili nemaju ništa sa zločinom ili nesrećom. Dodaje se da "izvještaji o osobama koje umiru, fizički ili mentalno pate, mogu se objaviti samo ako tretiraju pitanja od javnog interesa.

Ovakvi izvještaji ne smiju biti obrađivani senzacionalistički". U **Smjernici 9.1** propisuje se da **mediji ne smiju da otkrivaju identitet žrtava seksualnog nasilja ili da objavljuju materijal koji bi mogao da dorinese otkrivanju njihovog identiteta**, osim ako su žrtve saglasne sa tim ili ako zakon ovlašćuje medije da to učine. Načelo 5 odnosi se na prikupljanje informacija, a u **Smjernici 5.2** kaže se da **novinarsko istraživanje treba da bude sprovedeno sa dužnim saosjećanjem i diskrecijom u slučajevima tragedija gdje postoji lična žalost ili šok**, te da se ograničena moć rasuđivanja ili posebna situacija u kojoj se nalaze takvi ljudi ne smije zloupotrebljavati radi dobijanja informacija.

²¹ https://www.mminstitute.org/files/Kodeks_novinar.pdf

U Kodeksu nema jasnih normi koje podstiču rodno senzibilisano izvještavanje. Izostaju odredbe koje bi mogle zabraniti diskriminaciju na osnovu pola, seksistički govor, jamčiti odsustvo rodnih stereotipa, te zahtijevati uravnoteženu zastupljenost i fer prikazivanje oba pola u medijskim sadržajima ili propisati posebnu senzibilisanost u izvještavanju o rodno zasnovanom nasilju. Osim zabrane otkrivanja identiteta žrtava seksualnog nasilja, nije predviđena eksplicitna zaštita privatnosti žrtava drugih krivičnih djela i rodno zasnovanog nasilja, kao i zabrana otkrivanja okolnosti koje bi mogle dovesti do narušavanja njihovog prava na privatnost. Nije propisana ni zabrana otkrivanja identiteta počinioca nasilja ako bi to moglo dovesti do otkrivanja identiteta žrtve.

3.3 Zakonska regulativa

Kao uvod u analizu zakonske regulative koja se odnosi na medije i rodnu ravnopravnost, treba istaći da **Ustav Crne Gore** zabranjuje izazivanje ili podsticanje mržnje ili netrpeljivosti, te neposrednu ili posrednu diskriminaciju po bilo kom osnovu, a u **članu 18 propisuje da država jamči ravnopravnost žene i muškarca i razvija politiku jednakih mogućnosti.**²²

3.3.1 Zakon o medijima

Novi Zakon o medijima stupio je na snagu u avgustu 2020. godine, ali se već najavljuju njegove izmjene.²³ U osnovnom odredbama navodi se da se ovim aktom, između ostalog, uređuju osnovni principi slobode medija, slobode izražavanja, transparentnost oglašavanja, zaštita medijskog pluralizma, obaveze i odgovornosti u informisanju i zaštita posebnih prava. Dodaje se da država obezbjeđuje i jamči slobodu medija, izražavanja i informisanja na nivou standarda sadržanih u međunarodnim dokumentima o ljudskim pravima (EU, Savjet Evrope, OUN, OEBS), te da se Zakon tumači i primjenjuje u skladu sa Evropskom poveljom o zaštiti ljudskih prava i osnovnih sloboda i praksom precedentnog prava Evropskog suda za ljudska prava.

U članu 5 propisano je da su mediji dužni da u svom radu koriste rodno osjetljivi jezik, što je pozitivan primjer jasnog formulisanja obaveze medija i doprinosi unapređenju rodne ravnopravnosti. **U članu 36** zabranjuje se objavljivanje informacija u medijima kojima se izražavaju ideje, tvrdnje i mišljenja koja izazivaju, šire, podstiču ili pravdaju diskriminaciju, mržnju ili nasilje u odnosu na različita svojstva ili uvjerenja, ali se zabrana diskriminacije na osnovu pola i rodnog identiteta ne navodi eksplicitno. **Član 39** odnosi se na zabranu objavljivanja informacija kojima se vrši povreda časti i ugleda, a **precizira se da se “prikazom ili opisom scene nasilja u medijskom sadržaju ne smije povrijediti dostojanstvo žrtve nasilja”.** Dodaje se i da su mediji dužni da u medijskim sadržajima koji sadrže scene i posljedice nasilja ili prirodnih katastrofa, informišu javnost na primjeren način uz poštovanje standarda Kodeksa novinara/ki i eliminisanje senzacionalizma.

U sagledavanju sadržaja Zakona, treba biti oprezan u predlozima za uključivanje odredbi o rodnoj ravnopravnosti u medijsko zakonodavstvo budući da je riječ o osjetljivoj oblasti slobode izražavanja ali koja se ne može opravdati medijskom i uredničkom slobodom da žene budu predstavljene na diskriminatorni način. S druge strane, zemlje koje su uvrstile specifične reference o rodnoj ravnopravnosti u medijske zakone, objašnjavaju to činjenicom da audiovizuelni sektor pažljivije nadgledaju regulatorna tijela za medije, što im omogućava da prate primjenu bilo kojih normi ili smjernica o rodnoj ravnopravnosti. U izvještaju Savjeta Evrope iz 2019. godine o napretku postignutom nakon donošenja Preporuka CM / Rec (2013) 1 o rodnoj ravnopravnosti i medijima, navodi se da su mnoge zemlje sklonije da ove odredbe, umjesto u medijski zakon, uvedu u Zakon o rodnoj ravnopravnosti.

No, treba razmisliti o orodnjavanju pojedinih rješenja koja bi se mogla u budućnosti naći u Zakonu. Zabrana diskriminacije na osnovu pola, zabrana podsticanja rodnih stereotipa i seksizma, zabrana podsticanja mržnje

²² <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/ustav-crne-gore.html>

²³ <https://me.propisi.net/zakon-o-medijima/>

i bilo kojeg oblika rodno zasnovanog nasilja u medijima, te promocija i unapređenje rodne ravnopravnosti u programima medija, kao cilj održivog razvoja i ključni faktor u demokratizaciji društva, mogli bi biti implementirani u medijski zakon budući da se u mnogim međunarodnim dokumentima države pozivaju da kroz donošenje ili dopunu legislative, aktivno rade na tome.

U dijelu Zakona o medijima koji se odnosi na Fond za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija preko kojeg država iz budžeta finansira projekte u oblasti informisanja, može se predvidjeti da će sredstva biti dodjeljivana i za sadržaje koji su značajni za promociju i unapređenje rodne ravnopravnosti, koja po sadašnjem Zakonu nije prepoznata kao posebna vrijednost i nema poseban značaj. Rodno odgovorni medijski sadržaji i korišćenje rodno senzitivnog jezika, te poštovanje rodnog pariteta u rukovodećim strukturama privatnih medijskih kompanija mogu se predvidjeti kao dodatni kriterijumi za bodovanje koji bi im dali prednost na javnom konkursu za raspodjelu sredstava iz Fonda. U članu 38 kojim se zabranjuje reklamiranje određenih proizvoda, moguće je dodati i zabranu seksističkog oglašavanja.

3.3.2 Zakon o rodnoj ravnopravnosti

Zakon o rodnoj ravnopravnosti donijet je 2007. godine, a izmjene i dopune usvojene su 2015. godine.²⁴ U članu 13 navodi se da "mediji promovišu rodnu ravnopravnost kroz programsku koncepciju". U članu 13a eksplicitno se propisuje dužnost medija da u svom radu koriste rodno osjetljivi jezik, kao i da u pojedinim aktima koje donose, sve nazive radnih mjesta, zanimanja, zvanja i funkcija izražavaju u prirodnom rodu lica na koje se ovi akti odnose.

U slučaju nepoštovanja ove odredbe, u članu 33a propisane su novčane kazne u iznosu od 500 do 5 000 eura. Ove odredbe od izuzetne su važnosti jer ukazuju na jasnu opredijeljenost zemlje da promoviše i unapređuje rodnu ravnopravnost u medijima i kroz medije, koji treba aktivno da doprinose društvenim promjenama u cilju demokratizacije i ostvarenja jednakosti. Treba, takođe, pomenuti i **članove 3 i 13b koji navode da organi državne uprave i jedinica lokalne samouprave, javna preduzeća i druga pravna lica koja vrše javna ovlaštenja, radi postizanja rodne ravnopravnosti u svim fazama planiranja, donošenja i sprovođenja odluka i preduzimanja aktivnosti, treba da vrednuju njihov uticaj na položaj žena i muškaraca, te da obezbijede edukaciju zaposlenih o postizanju rodne ravnopravnosti.** Tu je i član 23 koji propisuje da su organi dužni da odrede službenike/ce, koji će obavljati poslove koordinatora/ke aktivnosti u vezi sa pitanjima rodne ravnopravnosti. Budući da je država osnivač RTCG-a čija je osnovna djelatnost pružanje javnih audiovizuelnih medijskih usluga, ovih nekoliko članova odnose se i na obaveze nacionalnog javnog emitera u cilju primjene principa rodne ravnopravnosti.

I ovaj Zakon mogao bi biti dopunjen normama koje se bave pitanjima jednakih mogućnosti za žene i muškarce kao što su razlike u zaradama za rad jednake vrijednosti, postizanje balansa između privatnog i profesionalnog života, zabrana seksističkog oglašavanja, što bi moglo nadoknaditi nedostatak specifičnih zahtjeva za ostvarivanje rodne ravnopravnosti u Zakonu o medijima.

3.3.3 Nacrt Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama

Zakon o elektronskim medijima iz 2010. godine biće ubrzo zamijenjen **Zakonom o audiovizuelnim medijskim uslugama** koji će biti usklađen sa revidiranom Direktivom (EU) 2018/1808 Evropskog parlamenta i Savjeta o izmjenama i dopunama Direktive 2010/13/EU o audio-vizuelnim medijskim uslugama. U **Nacrtu tog Zakona postoje rješenja koja referišu na rodnu ravnopravnost i značajna su za podsticanje i promociju rodne ravnopravnosti u medijima i javnoj sferi.**²⁵ U članu 11 navodi se da Agencija za audiovizuelne medijske usluge kao nezavisni regulatorni organ sprovodi svoje nadležnosti u cilju ostvarivanja, između ostalog, slobode izražavanja, medijskog pluralizma, pristupačnosti sadržaja i ravnopravnosti. **Član 47** propisuje da se audiovizuelnom medijskom uslugom ne smije podsticati nasilje, mržnja ili diskriminacija na osnovu pola, dok se u **članu 75** eksplicitno navodi da podsticanje i promocija principa rodne ravnopravnosti predstavlja javnu uslugu u smislu ovog zakona, koju su javni emiteri dužni da pružaju. **Članom 99** koji se bavi zabranjenim aktivnostima u vezi sa pružanjem komercijalnih audiovizuelnih komunikacija u koje spadaju oglašavanje, telešoping, sponzorstvo i plasman proizvoda, zabranjuje se ugrožavanje ljudskog dostojanstva, promovisanje mržnje ili diskriminacije po osnovu pola. To je dobra osnova za eliminaciju seksističkog oglašavanja, kao i doprinos promjeni kulturnih obrazaca, suzbijanju polnih i rodni stereotipa i unapređenju rodne ravnopravnosti i položaja žena.

U analizi rješenja **Nacrta Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama** i njegove usklađenosti sa međunarodnim dokumentima, važno je podsjetiti da Preporuka CM / Rec (2013) 1²⁶ poziva države članice da „na odgovarajući način osiguraju da regulatori medija poštuju principe rodne ravnopravnosti u donošenju odluka i praksi”. Prema izvještaju Savjeta Evrope o napretku postignutom nakon donošenja ove

24 <https://www.gov.me/dokumenta/81018a45-4270-4b3b-82a4-02434240860d>

25 https://www.paragraf.me/nacrti_i_predlozi/nacrt-zakona-o-audiovizuelnim-medijskim-uslugama.pdf

26 <https://rm.coe.int/recommendation-cm-rec-2013-1-of-the-committee-of-ministers-to-member-s/1680982c06>

Preporuke²⁷, konstatuje se da je zakonodavstvo kojim se uređuju nadležnosti i odgovornosti regulatornih tijela za medije u oblasti rodne ravnopravnosti „obično minimalnog ili vrlo opšteg obima“, ali da regulatori mogu da koriste principe različitosti, pluralizma i nediskriminacije kako bi podržali svoje akcije u korist rodne ravnopravnosti. **S obzirom na to da smo zemlja koja i dalje treba jače i posvećenije da radi na unapređenju demokratije, zakonsko regulisanje i preciziranje pojedinih važnih principa rodne ravnopravnosti je od velikog značaja.** Budući da Nacrt Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama ne sadrži jasne odredbe o obavezama regulatora u pogledu rodne ravnopravnosti, ovo je dobra prilika da se implementira neka od odredbi o zakonskoj obavezi medijskog regulatora, Agencije za audiovizuelne medijske usluge, da promoviše rodnu ravnopravnost putem kampanja, smjernica i preporuka, izvještava o ostvarivanju rodne ravnopravnosti kroz praćenje rada medija i seksističkog oglašavanja u svom godišnjem izvještaju. Trebalo bi propisati posebnu odgovornost savjeta javnih emitera da osiguraju da se u okviru ovih medijskih kuća (kao pravnih lica) i njihovih medija, definišu i poštuju brojne rodne komponente u njihovim programima i praksama. **Za početak se u novi Zakon o audiovizuelnim medijskim uslugama može uvesti zakonska obaveza da Agencija periodično (najmanje dvogodišnje) izradi analizu prisustva stereotipizacije u medijskim uredničkim i oglasnim sadržajima sa posebnim akcentom na informativne i zabavne sadržaje, koji su vrlo važni sa aspekta promocije dobre prakse u primjeni usvojenih standarda za unapređenje rodne ravnopravnosti i eliminacije diskriminacije prema ženama.** Potrebno je, takođe, propisati da u svim upravljačkim strukturama regulatora i emitera postoji rodni paritet, a posebno je važno **u Zakon unijeti obavezu da u Savjetu Agencije, kao i u savjetima javnih emitera na svim nivoima, mora biti najmanje 40% žena** što će zahtijevati i promjenu načina oglašavanja ovih pozicija, predlaganja i izbora kandidata/kinja kako bi se došlo do većeg broja žena. U nadležnosti Agencije prema **članu 11** Nacrta Zakona, osim promovisanja i preduzimanja mjera za razvoj medijske pismenosti, može se priključiti i rodna ravnopravnost koja se vezuje sa njom prvenstveno zbog prepoznavanja i eliminacije rodni stereotipa. Podsticanje i promocija principa rodne ravnopravnosti već je prepoznata u **članu 75** kao javna usluga koju su dužni da pružaju javni emiteri, što bi se moglo dopuniti normom o zabrani seksizma u medijskim sadržajima i otvoriti prostor za bolju primjenu sankcija. U **članu 81** uređuje se zaključenje ugovora nacionalnog i lokalnih javnih emitera sa Vladom i jedinicama lokalne samouprave o pružanju javnih usluga, što obuhvata i obavezu da javni emiter mora donijeti program rada za narednu godinu kojim se utvrđuju aktivnosti i programske obaveze. Bilo bi značajno zakonski propisati obavezu orodnjavanja svakog programa rada, finansijskog plana i godišnjih izvještaja o radu javnih emitera što bi trebalo unijeti i u Zakon o nacionalnom javnom emiteru RTCG.

3.3.4 Zakon o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televizija Crne Gore

Novi Zakon o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televizija Crne Gore usvojen je u junu 2020. godine i već se najavljuju njegove izmjene.²⁸ Ni u jednom članu Zakona ne pominje se rodna ravnopravnost niti se eksplicitno propisuje zabrana diskriminacije po osnovu pola, pa se može reći da u dovoljnoj mjeri ne odražava i ne unapređuje posvećenost promociji rodne ravnopravnosti kroz programsku koncepciju, što predstavlja vršenje javne usluge koju su javni emiteri dužni da pružaju, a što se navodi u Zakonu o rodnoj ravnopravnosti i Nacrtu Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama. **Član 2** propisuje da je djelatnost nacionalnog javnog emitera pružanje javnih audiovizuelnih usluga kojima se zadovoljavaju: demokratske, socijalne, kulturne, obrazovne i druge potrebe od javnog interesa svih segmenata crnogorskog društva, obezbjeđuje ostvarivanje prava i interesa građana, bez obzira na, između ostalog, polnu pripadnost. U **članu 9** koji se bavi uslugama od javnog interesa navodi se da je RTCG dužna da, uz primjenu visokih standarda profesionalne etike i kvaliteta, bez bilo kojeg oblika diskriminacije, proizvodi i emituje programske sadržaje koji, između ostalog, doprinose poštovanju i unapređivanju osnovnih ljudskih prava i sloboda, demokratskih vrijednosti i institucija, pluralizma ideja, kulture javnog dijaloga, jezičkih standarda, privatnosti i digniteta ličnosti. Ova odredba indirektno referiše i na rodnu ravnopravnost, ali bi bilo značajno jasno propisati da

27 <https://rm.coe.int/prems-064620-gbr-2573-gender-equality-in-media/16809f0342>

28 <https://www.gov.me/dokumenta/4b2773c6-8a04-41a3-b286-bd3523e034b0>

je obaveza RTCG da promoviše i unapređuje rodnu ravnopravnost, eliminiše seksističke stereotipe i govor mržnje, i vodi računa o uravnoteženoj zastupljenosti oba pola u programskim sadržajima. Ukoliko ne nađu mjesto u Zakonu o audiovizuelnim medijskim uslugama, odredbe o zabrani seksističkog oglašavanja i o rodnom paritetu u Savjetu RTCG i drugim upravljačkim strukturama, trebalo bi unijeti u Zakon o nacionalnom javnom emiteru i u skladu s tim, promijeniti odredbe o načinu oglašavanja ovih pozicija, predlaganja i izbora kandidata i kandidatkinja za članove i članice Savjeta. U **članu 25** koji govori o nadležnostima Savjeta, navodi se između ostalog usvajanje planova rada i izvještaja o radu, a trebalo bi dodati i obaveznost rodne perspektive u tim dokumentima. **Bilo bi važno generalno propisati da će Savjet osigurati da se sva akta, izvještaji, dokumenta, politike i prakse u javnom emiteru donose i sprovode u skladu sa promovisanjem ljudskih prava i rodne ravnopravnosti u programskim sadržajima i u unutrašnjim strukturama.** Zanimljiv je i **član 58** koji se odnosi na nadležnosti Ombudsmana/ke a u okviru kojeg sa mogu propisati i dodatni poslovi i aktivnosti kao što su: praćenje ostvarivanja rodne ravnopravnosti kroz programe javnog emitera, davanje preporuka i smjernica za izvještavanje u cilju suzbijanja seksističkih stereotipa u sadržajima i oglašavanju, te uravnoteženog predstavljanja žena i muškaraca u programskim sadržajima; nakon sprovedenih analiza i širih konsultacija unutrašnjih struktura u javnom emiteru i ciljanih javnosti, učestvuje u donošenju godišnjeg plana za rodnu ravnopravnost sa specifičnim inicijativama i aktivnostima za podsticanje rodne ravnopravnosti u samom mediju, i unapređenja rodne ravnopravnosti u medijskom sadržaju.

3.3.5 Zakon o zabrani diskriminacije

U Zakonu o zabrani diskriminacije koji je donijet 2010. godine, a posljednje izmjene izvršene su 2017. godine, u članu 2 navodi se da je zabranjen svaki oblik diskriminacije po bilo kom osnovu, pa i po osnovu pola, rodnog identiteta i seksualne orijentacije.²⁹ Iako se u Zakonu ne pominju eksplicitno mediji, izuzetno je značajan **član 5** koji omogućava svim organima državne uprave i jedinica lokalne samoprave, javnim preduzećima i svim pravnim licima koja vrše javna ovlaštenja da u okviru svojih nadležnosti i ovlaštenja, mogu donositi i sprovesti propise i posebne mjere koji su usmjereni na stvaranje uslova za ostvarivanje nacionalne, rodne i ukupne ravnopravnosti i zaštite lica koja su po bilo kom osnovu u nejednakom položaju. Tako je ozakonjena i naglašena široka paleta mogućnosti da se donesu akta i sprovedu aktivnosti i politike u cilju unapređenja rodne ravnopravnosti koja je u Zakonu posebno izdvojena i naglašena kao zaštićena vrijednost i princip. Član 5 može se odnositi i na nacionalnog javnog emitera koji pruža javne usluge. U ovom Zakonu govori se i o posebnim oblicima diskriminacije kao što su seksualno uznemiravanje, segregacija, govor mržnje, diskriminacija po osnovu rodnog identiteta i/ili interseksualnih karakteristika.

3.4 Podzakonska akta Nacionalnog javnog emitera RTCG

Nakon analize zakona koji se odnose na medije i rodnu ravnopravnost, slijedi analiza pojedinih podzakonskih akata javnog emitera RTCG, budući da ima posebnu ulogu u promovisanju ljudskih prava i rodne ravnopravnosti. Analiza će dati osnovne preporuke za put i pravac unošenja rodne komponente u propise, politike i prakse koji će omogućiti podsticanje principa rodne ravnopravnosti u programskim sadržajima i unutrašnjoj organizaciji javnog emitera. Nijedan od akata RTCG nije pisan rodno senzitivnim jezikom.

3.4.1 Principi razvoja RTCG

Principe razvoja RTCG Savjet javnog emitera donio je 2019. godine.³⁰ Riječ je o izuzetno važnom dokumentu koji određuje okvirnu politiku, fokus rada i razvoja, ciljeve, ključne obaveze i smjer djelovanja javnog medijskog servisa u razvoju crnogorskog društva. **U ukupnom medijskom sistemu svake države, javni emiter trebalo bi da daje ključni doprinos u demokratizaciji društva u čemu centralnu ulogu ima rodna ravnopravnost.** Međutim, unapređenje i promovisanje rodne ravnopravnosti, zabrana diskriminacije na osnovu pola kao i zabrana podsticanja mržnje i bilo kog oblika rodno zasnovanog nasilja u medijima, nijesu eksplicitno prepoznati u ovom aktu kao principi koje bi javni servis trebalo da sprovodi, iako je to dio domaćeg zakonodavstva i međunarodnih dokumenata, a prije svega Preporuke Savjeta Evrope iz 2013. godine o rodnoj ravnopravnosti i medijima.³¹

U Principima razvoja RTCG propisuje se, između ostalog, da je smjer djelovanja RTCG “promocija prava pojedinca i ljudskih prava uz istraživačke emisije i doprinos ukupnom razvoju društva”, a navodi se i da “kadrovska i politika zapošljavanja proizilaze iz principa i okvirne politike”. Da je u ovom dokumentu podsticanje rodne ravnopravnosti unijeto kao princip razvoja, to bi automatski značilo i da bi se npr. u akta o programskim principima i profesionalnim standardima, oglašavanju, te kadrovskoj politici, mogle unijeti odredbe koje bi omogućile jednaku zastupljenost i pošteno predstavljanje oba pola u programskim sadržajima, suzbijanje seksističkih stereotipa u izvještavanju i oglašavanju, rodni paritet na mjestima odlučivanja i druge mjere koje bi omogućile unapređenje rodne ravnopravnosti u programskim sadržajima ali i u samoj unutrašnjoj organizaciji. Jasno je da Principi razvoja RTCG predstavljaju osnov za određivanje prioriteta vrijednosti kojim će se javni emiter rukovoditi u svom radu, a što će u ogromnoj mjeri uticati i na pravac razvoja društva, pa je neophodno da promovisanje i unapređenje rodne ravnopravnosti bude jedan od principa razvoja RTCG.

29 <https://www.paragraf.me/propisi-crnegore/zakon-o-zabrani-diskriminacije.html>

30 <https://rtcg.me/upload/media/2020/7/26/402139/PRINCIPI%20RAZVOJA%20RTCG.pdf>

31 <https://rm.coe.int/recommendation-cm-rec-2013-1-of-the-committee-of-ministers-to-member-s/1680982c06>

3.4.2 Statut RTCG

Statutom RTCG usvojenim u decembru 2020. godine, uređuju se pitanja koja su od značaja za kvalitetan i stabilan institucionalni, organizacioni i kadrovski razvoj, kao i transparentan rad u duhu načela medijskog servisa koji radi i posluje u javnom interesu.³² **Statut nije rodno senzibilisan; iako postoji mogućnost unošenja rodne komponente.** Već u **članu 3** koji se odnosi na jezik koji se koristi u programima RTCG, trebalo bi dodati rodno senzitivni jezik, što je u skladu sa Zakonom o rodnoj ravnopravnosti. Statutom se kao dio unutrašnje organizacije javnog emitera, ustanovljava Komisija za programske sadržaje na albanskom jeziku i jezicima pripadnika drugih manjinskih naroda kao i njene nadležnosti, a propisuje se i da urednike programa imenuju i razrješavaju direktor Radija i direktor Televizije Crne Gore. Navode se i dužnosti i odgovornosti urednika da organizuju rad programa, usmjeravaju ostvarivanje programske koncepcije u skladu sa Zakonom, Statutom i programskim dokumentima, predlažu godišnje odnosno sezonske šeme programa, i podnose direktoru redovne godišnje i periodične izvještaje o ostvarivanju programske orijentacije. Dodaje se da su RTCG i njene organizacione jedinice dužne da donesu programe rada (programsko-produkциони planovi) kojima će se utvrditi aktivnosti i programske obaveze. Kao način orodnjavanja Statuta mogle bi se predvidjeti kvote kako bi se zajamčila ravnomjerna zastupljenost žena i muškaraca na pozicijama na kojima se donose odluke, zatim obaveza da programi rada i izvještaji o ostvarivanju programske orijentacije imaju obaveznu rodnu komponentu a da urednici/ce tokom usmjeravanja ostvarivanja programske orijentacije posebno vode računa o rodno senzitivnom izvještavanju, savjetuju novinare/ke i izdaju po potrebi specifične smjernice za određene programske segmente u cilju eliminisanja rodni stereotipa i seksističkog govora mržnje.

32 <https://www.rtcg.me/upload/media/2020/12/18/1119793/statut%20RTCG.pdf>

3.4.3 Pravilnik o programskim principima i profesionalnim standardima RTCG

Pravilnik o programskim principima i profesionalnim standardima RTCG usvojen je u junu 2021. godine.³³ Kao profesionalni standardi navode se, između ostalog, tačnost, objektivnost i kredibilitet. **Objašnjenje o tome šta ovi standardi podrazumijevaju, u pojedinim djelovima moglo bi se vezati za rodnu komponentu u izvještavanju, ali to ne pokazuje jasno da je riječ o dokumentu koji je pisan iz rodne perspektive uz sagledavanje odnosa medija prema oba pola i uzimajući u obzir potrebe diskriminisanog pola prilikom izvještavanja.** Kada je riječ o tačnosti, Pravilnik propisuje da prenesena poruka mora da reflektuje tačne činjenice i ne smije navoditi na pogrešan zaključak. "Objektivnost u informativnim sadržajima ne obezbjeđuje se samo ravnotežom suprotstavljenih stavova, već i kompletnim predstavljanjem okolnosti koje su dovele do tih stavova", piše u tom aktu. Prema Pravilniku, kredibilitet se odražava, između ostalog, u tome što RTCG neće emitovati programe koji sadrže i promovišu poruke mržnje, podstiču na mržnju, ili na predrasude prema pojedincu, grupi ili zajednici. Iako ovi izdvojeni djelovi predstavljaju neke od smjernica za rodno osjetljivo novinarstvo, trebalo bi ipak naglasiti da je za objektivnost i prikazivanje objektivne slike društva potrebna uravnotežena zastupljenost oba pola u programskim sadržajima, te eliminisanje seksističkih stereotipa i rodno osjetljivo izvještavanje posebno o rodno zasnovanom nasilju, što bi doprinijelo kredibilitetu Javnog servisa.

U profesionalne standarde koji su već prepoznati Pravilnikom, trebalo bi uvrstiti i izvještavanje bez diskriminacije. Akt je dosta uopšteno napisan, naročito dio o odgovornosti, ciljevima, principima i obavezama javnog emitera i nije u potpunosti iskorišćena prilika da se oni konkretizuju i jasnije odrede u skladu sa ulogom i značajem javnog medijskog servisa. **Upravo u dijelu koji govori o principima javnog emitera (član2), eksplicitno se može predvidjeti promovisanje ljudskih prava i osnovnih sloboda u komunikaciji, budući da je to suštinski princip slobodne komunikacije u javnoj sferi sadržan i u**

³³ <https://rtcg.me/upload/media/2021/6/10/1145860/Pravilnik%20o%20programskim%20principima%20i%20profesionalnim%20standardima%202021.pdf>

najnovijem nacrtu preporuka Savjeta Evrope o principima upravljanja medijima i komunikacijama.³⁴

Isti član kojim se propisuje da "RTCG kao javni emiter mora da bude dostupan sveukupnom građanstvu i da se obraća cjelokupnom stanovništvu bez obzira na društveni položaj, prihode ili bilo koje oblike različitosti", mogao bi biti dopunjen i obavezom da u svojim programima treba da ostvaruje i ravnopravnu zastupljenost i predstavljanje oba pola, kako bi se omogućila dostupnost i reprezentativnost svima podjednako. Ovaj predlog u skladu je sa primjenom članova Zakona o rodnoj ravnopravnosti i Nacrta Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama u programima javnog emitera.

Za analizu je zanimljiva odredba u Pravilniku kojom se propisuje da RTCG mora posebno da obrati pažnju na jezik jer proizvodi nacionalni program, te da "u programima RTCG nije dozvoljeno korišćenje vulgarnih izraza, niti korišćenje jezika koji nije u skladu sa važećim društvenim normama". Osim što se ne pominje obaveza upotrebe rodno senzitivnog jezika, i što se ne zabranjuje upotreba seksističkog jezika i govora mržnje, čime bi se naglasila i precizirala odredba iz Zakona o rodnoj ravnopravnosti, ovom normom indirektno se pojačavaju rodni stereotipi i upotreba rodno nekorektnog jezika. Upravo dio važećih društvenih i kulturoloških normi zajedno s jezikom, stereotipima i predrasudama predstavljaju osnov za diskriminaciju žena, a obaveza medija, posebno javnih servisa, je da rade na njihovom eliminisanju i proaktivno doprinose postizanju rodne ravnopravnosti u društvu. Iz tih razloga, ovu odredbu iz Pravilnika treba ukloniti.

U istom aktu obrađuje se uravnoteženost izvještavanja, i propisuje da novinari/ke, kad god je to moguće, moraju da obezbijede sve relevantne stavove, pronađu predstavnike svih uključenih strana, obezbijede neutralno, ekspertsko mišljenje o kontroverznim temama i budu svjesni neophodnosti ravnoteže u tretiranju spornih pitanja. I u ovom slučaju moguće je dopuniti odredbu obavezom o uravnoteženom predstavljanju oba pola i većoj zastupljenosti ekspertkinja u programskim sadržajima.

Pravilnik se bavi i izvještavanjem o političkim partijama, pa bi princip primjene rodnog pariteta prilikom izbora predstavnika/ca stranaka za gostovanje u programima RTCG, mogao da nađe svoje mjesto u ovom aktu.

Dio Pravilnika koji se odnosi na izvještavanje o žrtvama nasilja, osumnjičenima i optuženima, nema do kraja razrađene smjernice koje podrazumijevaju eksplicitnu zaštitu privatnosti i identiteta žrtve, naročito kad je riječ o rodno zasnovanom nasilju, pa bi se u Pravilniku mogla naći i posebna odredba o tome.

Tek na samom kraju Pravilnika pominje se polna diskriminacija. U odjeljku koji se odnosi na predstavljanje pojedinih djelova društva, u **članu 26 navodi se da "RTCG u svojim programima isključuje mogućnost diskriminacije na osnovu pola, mjesta porijekla, kulture, političkog mišljenja, socijalnog statusa, seksualne orijentacije, religijske pripadnosti, bračnog statusa ili invalidnosti"**. U dijelu koji se odnosi na predstavljanje žena propisuje se da je "neprikladno stvarati utisak i naglašavati da su neke aktivnosti rezervisane samo za jedan pol. Pošto gotovo za sve ženske profesije postoje termini koji nijesu seksistički, treba koristiti takve termine." Analiza ovog teksta pokazuje da se polna diskriminacija ne zabranjuje eksplicitno, već se "isključuje mogućnost" da se ona desi, dok se u daljem objašnjenju nedovoljno prilagođenom terminologijom "naglašavanje da su neke aktivnosti rezervisane samo za jedan pol" naziva neprikladnim. Formulacija kojom se poziva na korišćenje forme ženskog roda za nazive zanimanja koja obavljaju žene, ne odražava u potpunosti suštinu upotrebe rodno senzitivnog jezika a i rodno je nekorektna zbog upotrebe izraza "ženske profesije".

Tekst od nekoliko rečenica u Pravilniku koji posebno tretira predstavljanje žena ne ukazuje da je riječ o normama za rodno senzitivno izvještavanje, niti se njime može garantovati da će žene biti predstavljene bez diskriminacije i seksističkih stereotipa a da će javni servis istovremeno promovisati i unapređivati rodnu ravnopravnost u svojim programima.

³⁴ <https://rm.coe.int/msi-ref-2020-05-draft-rec-media-and-comm-governance-principles-en-7-7-/1680a31dd7>

Svrstavanje žena u “pojedine djelove društva” trebalo bi pažljivo preispitati budući da je riječ o više od polovine stanovništva Crne Gore, te bi odnos prema pravima žena i rodnoj ravnopravnosti prilikom informisanja trebalo da bude shvaćen na nivou generalnih i najvažnijih principa i ciljeva, i kao dio svih politika, umjesto kao specifičnost, iako naravno, žene su često ranjiva kategorija. Nijedna odredba koja bi upućivala na rodni aspekt opštih ciljeva, principa, standarda i obaveza javnog emitera ne nalazi se u prvom dijelu Pravilnika a što bi svakako trebalo da odredi odnos Javnog servisa prema pitanju rodne ravnopravnosti kao ključnoj komponenti za razvoj demokratije. Podsjetimo da prema Nacrtu Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama, podsticanje i promocija principa rodne ravnopravnosti predstavlja vršenje javne usluge koju su javni emiteri dužni da poštuju. U skladu sa tim, nacionalni Javni emiter trebalo bi da prilagodi svoja akta i podsticanje rodne ravnopravnosti uvrsti u svoje programske principe i profesionalne standarde.

3.4.4 Pravilnik o oglašavanju, telešopingu i sponzorstvu u programima Radija CG i Televizije CG

Pravilnikom o oglašavanju, telešopingu i sponzorstvu u programima Radija CG i Televizije CG usvojenim u maju 2021. godine, propisuju se standardi oglašavanja, uslovi i kvote u skladu sa, kako se navodi, odgovarajućim zakonima i drugim pozitivnopravnim domaćim i međunarodnim aktima.³⁵ Pravilnikom se u više članova naglašava da RTCG može da odbije zahtjev za oglašavanje ili da nije dužna da emituje reklamne materijale ukoliko nijesu u skladu sa zakonom i ovim aktom. U članu 11 decidno se navodi da “RTCG nije dužna emitovati reklamni materijal naručioca u slučajevima: a) ako materijal ne odgovara programskim i tehničkim standardima (tehnička ispravnost, standard, format) i zakonskim propisima....) ako sadržaj reklamne poruke nije u skladu sa pozitivnim zakonskim propisima, opštim aktima ili usvojenom programskom usmjerenju RTCG”.

Budući da se u Nacrtu Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama striktno zabranjuje ugrožavanje ljudskog dostojanstva, promovisanje mržnje ili diskriminacije po osnovu pola u vezi sa pružanjem komercijalnih audiovizuelnih komunikacija, to bi mogla biti polazna osnova da se u Pravilnik unese ta odredba, te precizira i dopuni zabranom seksističkog oglašavanja. Javni servis bi i na taj način pokazao da ima ključnu i vodeću ulogu u unapređenju ljudskih prava i rodne ravnopravnosti.

³⁵ <https://www.rtcg.me/upload/media/2021/6/1/1144516/Pravilnik%20o%20ogla%C5%A1avanju,%20tele%C5%A1opingu%20i%20sponzorstvu%20u%20programima%20radija,%20televizije%20i%20portala%20RTCG.pdf>

3.4.5 Kadrovska politika Javnog servisa

Kadrovska politika Javnog servisa je dokument koji je usvojen još 2012. godine, a čiji "cilj je da javnosti predstavi osnovne principe kadrovske politike i pomogne menadžerima i zaposlenima da te vrijednosti manifestuju u svom praktičnom radu".³⁶ Sadrži smjernice zasnovane na iskustvima BBC-ija koje "predstavljaju okvir za uputstva i podršku efikasnom upravljanju procesima i rukovođenju zaposlenima, u skladu sa vrijednostima i standardima organizacije". Prema ovom dokumentu, koji je vizionarski napisan, "jedan od najvažnijih ciljeva RTCG jeste da sveukupnošću svog djelovanja odražava zajednicu kojoj služi", a ispunjavanje standarda jednakih mogućnosti prilikom zapošljavanja i napredovanja je prioritet. Propisuje se da RTCG donosi godišnji kadrovski plan u skladu sa Programsko-produkcionim planom Radija i Televizije, a da Plan ljudskih resursa treba da predvidi između ostalog, potrebu da se ispune standardi koje nameće politika jednakih mogućnosti. Veliki je broj mjera u ovom aktu koje direktno referišu na rodnu ravnopravnost u organizaciji, upravljačkom i rukovodnom procesu, a u nastavku će biti predstavljena samo pojedine koje se mogu primjenjivati i u budućnosti. Propisuje se da je od fundamentalne važnosti da RTCG ne vrši diskriminaciju prilikom odabira kadra i u sprovođenju razvojne politike, te da se zalaže za jednake mogućnosti zapošljavanja, kako bi građani imali povjerenja u sposobnost RTCG da reflektuje potrebe društva na fer i izbalansiran način. **Eksplicitno se navodi da je "ispunjavanje uslova zastupljenosti polova, posebno u višim rangovima, važna komponenta koja se tiče jednakih mogućnosti". U odjeljku o strukturi zaposlenih decidno se propisuje da "RTCG treba da ustanovi poželjni broj žena naspram broja muškaraca na menadžerskim pozicijama, koji treba da bude realizovan do 2015. godine."** Ističe se namjera javnog servisa da stvara i zadrži radnu sredinu u kojoj se ostvaruje istinska jednakost mogućnosti i predviđa se organizovanje obuka usmjerenih naročito na jednake mogućnosti, uz pokrivanje oblasti kao što su: napredovanje žena i žene kao menadžeri. U dokumentu se govori o obavljanju monitoringa troškova zarada zaposlenih gdje bi se mogao dodatno propisati monitoring zarada po polnoj osnovi, kao i preduzimanje mjera za njihovo izjednačavanje ako se utvrde nejednakosti. U dokumentu se navodi da menadžeri treba da omoguće članovima kolektiva da saznaju koje akcije mogu preduzeti ukoliko osjećaju da su bili diskriminirani ili uznemiravani na radnom mjestu, što se može dopuniti odredbom u uspostavljanju jasnih procedura zaštite u tim slučajevima. Dodaje se da **prilikom odlučivanja o izboru kandidata za zapošljavanje menadžeri treba da se postaraju da "kandidati ženskog pola nijesu odbijeni samo zato što je njihovo iskustvo različito od kandidata koji su muškarci", kao i da svi koji učestvuju u odabiru kadrova treba da prođu obuku o metodama odabira i jednakim mogućnostima.**

Veliki dio dokumenta "Kadrovska politika Javnog servisa" odnosi se na obuku, edukaciju i usavršavanje jer, kako se procjenjivalo, "to može dati značajan doprinos u promovisanju jednakih mogućnosti za sve članove kolektiva". Propisuje se donošenje godišnjih planova o obuci i usavršavanju, kao i izdvajanje finansijskih sredstava iz budžeta određenim za tu svrhu, "što može biti investicija u iznosu od 2% do 2.5% ukupnih kadrovskih troškova". Propisano je da svi članovi kolektiva imaju pravo da se prijave na obuku, dok menadžeri vrše procjene i određuju zaposlene za edukaciju među kojima treba da postoji proporcija muškaraca i žena kako bi se podjednako razvijali kadrovski potencijali i usavršavala oba pola. I ova odredba omogućava stvaranje uslova za jednako napredovanje muškaraca i žena, i rodnog pariteta na rukovodnim mjestima. U tom cilju, predviđa se formiranje Komisije za obuku pa čak i Centra za obuku u okviru RTCG-a. Navodi se i da je potrebno procijeniti zdravstvene i bezbjednosne aspekte radne sredine sa posebnim osvrtom na osobe sa invaliditetom i trudnice. Ovo je samo dio mjera iz dokumenta "Kadrovska politika Javnog servisa" koji promoviše rodnu ravnopravnost i politiku jednakih mogućnosti. **Unapređenjem i izmjenama teksta zbog proteka 10 godina od donošenja, ovaj akt može se i danas uspješno primjenjivati jer odražava vrijednosti i standarde koje bi trebalo da slijedi RTCG.** Trebalo bi uraditi analizu postojećeg stanja i osmisliti mjere za postizanje jednakih uslova rada oba pola, osnaživanje i podsticanje napredovanja žena, kao i uspostavljanje rodnog balansa između privatnog i poslovnog života prvenstveno kod pojedinih kategorija zaposlenih u RTCG, što bi takođe trebalo da bude sastavni dio ovog dokumenta.

36 https://rtcg.me/upload/media/2020/7/26/400139/Kadrovska_politika_JS.pdf

3.4.6 Etički kodeks RTCG

Etički kodeks RTCG usvojen u maju 2021. godine, utvrđuje etičke standarde i pravila ponašanja novinara, svih zaposlenih i svih lica sa mandatom u RTCG, kao i profesionalne standarde i etička načela pri stvaranju programa i ostalih proizvoda Javnog servisa, te upravljanju i nadzoru u javnom emiteru.³⁷ Rodna komponenta Kodeksa najviše se ogleda kroz član 27 kojim se propisuje da se u priložima i emisijama ne smiju ni na koji način diskriminirati ili vrijeđati, između ostalih, lica po polu, seksualnoj orijentaciji i rodnom izražavanju. Eksplicitno se navodi: **“U emisijama i priložima ne smiju se ni na koji način diskriminirati ili vrijeđati žene i ne smiju se generalizovati ili prikazivati u skladu s postojećim društvenim stereotipima. Moraju se izbjegavati lični zaključci o ženama”**. Ova odredba izuzetno je značajna za rodnu ravnopravnost ne samo zbog zabrane polne diskriminacije, već zato što ističe obavezu da se eliminišu stereotipi kroz medijske sadržaje, ali i reflektovanje ličnih stavova novinara/ki koji sadrže stereotipe i predrasude. **Važno je, takođe, što Kodeks propisuje da se identitet žrtve ili svjedoka seksualnih kaznenih djela ne smije otkriti ni u kojem slučaju, čak ni ako su dali pristanak ili ako je njihov identitet objavljen u drugom mediju.** Iako ima još smjernica koje se odnose na senzibilisano izvještavanje o rodno zasnovanom nasilju, a dio njih nalazi se u Kodeksu novinara/ki Crne Gore, ipak bi trebalo dopuniti ovu normu obavezom da se u cilju zaštite privatnosti žrtve ne smije otkriti identitet ni počinioaca ali ni bilo koja druga okolnost koja bi mogla dovesti do njenog prepoznavanja.

U **članu 2** određuju se najvažniji ciljevi u pružanju javnih usluga kao što su opšti interes, pravo javnosti da zna, potreba prosperiteta pojedinaca i društva, društvena povezanost kao i promovisanje pluralizma i kulturnih različitosti. Budući da je promovisanje ljudskih prava i rodne ravnopravnosti već našlo svoje utemeljenje u domaćim i međunarodnim propisima i dokumentima, bilo bi važno da se ti principi nađu i u ovoj odredbi.

U **članu 8** koji govori o tome da program RTCG-a mora biti uravnotežen, može se, u skladu sa tim, dodati da muškarci i žene treba da budu ravnopravno predstavljeni. U **članu 37** propisuje se da se za emitovanje reklamnih poruka, osim zakonskih i tehničkih uslova, moraju zadovoljiti i etički standardi, pa se još jednom ukazuje prilika da se tekst dopuni jasnom zabranom seksističkog oglašavanja. U Kodeksu postoji odjeljak koji tretira odnose između novinara i urednika u smislu hijerarhije i programskih sadržaja koji se emituju, ali se ne govori o odnosima među zaposlenima niti se tretira zabrana diskriminacije na osnovu pola, zabrana seksualnog uznemiravanja i seksizma na radnom mjestu, i drugih negativnih i inkriminisanih postupaka i ponašanja koji se mogu javiti u kolektivu.

Budući da su kodeksi ponašanja dio strategije kvaliteta medija, trebalo bi da budu dopunjeni perspektivom rodne ravnopravnosti, promovisanja rodno osjetljive medijske komunikacije, kao i zabranom diskriminacije na osnovu pola. Ovo bi pomoglo da se podigne profesionalna svijest o tome koliko snažno masovna komunikacija utiče na stereotipna uvjerenja. Pored uobičajenog fokusa na pravičnost, tačnost, nepristrasnost i objektivnost u odnosu na medijski iskaz, etički kodeks bi trebalo da sadrži i obavezu korišćenja rodno osjetljivog jezika. Takođe, u tom pogledu, dalje treba predvidjeti podsticanje žena da napreduju ka pozicijama odlučivanja u Javnom servisu. Da bi se pojačao uticaj Etičkog kodeksa, trebalo bi da bude promovisan u kolektivu, poštovan i unapređivan po potrebi.

³⁷ <https://www.rtcg.me/upload/media/2021/6/1/1144515/Eticki%20kodeks%2010052021.pdf>

4. UPOREDNA ISKUSTVA – UVOĐENJE PRINCIPA RODNE RAVNOPRAVNOSTI U MEDIJSKE SADRŽAJE I UNUTRAŠNJU ORGANIZACIJU MEDIJSKIH KOMPANIJA KROZ PRAVNU REGULATIVU, POLITIKE I PRAKSE

Kako bismo bolje sagledali mogućnosti za unapređenje domaće regulative u cilju uvođenja rodne ravnopravnosti u medijske sadržaje i unutrašnju organizaciju medijskih kompanija, slijedi pregled uporedne prakse i iskustava iz zemalja Evropske unije i Savjeta Evrope.

4.1 Dobra praksa Francuske o rodnoj ravnopravnosti i medijima

Predstavnicima Vlada i stručnjaci/kinje iz 17 zemalja članica EU održali su u novembru 2018. godine seminar o uzajamnom učenju koji je ispitivao dobre prakse iz Francuske u vezi sa ženama i medijima, a razmijenjene su ideje o strategijama za borbu protiv nedovoljne zastupljenosti žena i netačnog predstavljanja žena u medijima.³⁸ **Postignut je opšti konsenzus da borba protiv rodni stereotipa i seksizma u medijskim sadržajima zahtijeva višestrani pristup i od presudne je važnosti za postizanje rodne ravnopravnosti.** Prepoznato je da je jak pravni okvir o rodnoj ravnopravnosti važan za suzbijanje diskriminacije žena u medijima. **Zakonodavstvo i državna regulacija medija u nekim nacionalnim okolnostima smatrani su opcijom, dok se u drugim zemljama to može smatrati prijetnjom za slobodu štampe, što nije lako prihvatljiva strategija. Dogovoreno je da arhitektura medijske regulacije zavisi od evolucije i istorije svake zemlje i da postoje značajne razlike.** Regulacija i samoregulacija medija predstavljaju posebno akutni izazov jer postoje različiti nivoi fokusa na rodnu ravnopravnost, rodne stereotipe i seksizam, kao i na autoritet za nametanje sankcija. Nadgledanje i prikupljanje podataka smatraju se ključnim instrumentima za stvaranje svijesti o potrebi rješavanja problema rodni stereotipa i diskriminatornog prikazivanja žena, uključujući i medijske profesionalce/ke koji često nijesu svjesni/e rodne pristrasnosti u svom radu. Rodno budžetiranje se između ostalog može primijeniti na medijski sektor tako što se određena sredstva mogu koristiti za medije koji konkurišu za javno finansiranje ukoliko se poštuje rodna ravnopravnost po određenim unaprijed postavljenim kriterijumima.

Još jedan fokus rasprave bila je efikasnost mehanizama za podnošenje žalbi državnim organima, samoregulaciji ili medijskim regulatorima, ombudsmanima, savjetima za oglašavanje... **Postojala je zabrinutost da mnogim nadzornim mehanizmima nedostaju efikasne sankcije. Ovi mehanizmi često zavise od stepena u kojem su aktivne grupe civilnog društva posvećene podnošenju žalbi zbog seksističkih slika ili stereotipnog prikazivanja žena.** U mnogim zemljama postoji umrežavanje stručnjaka/kinja za rodnu ravnopravnost kako bi pomogli novinarima/kama da povećaju broj žena komentatorki/ekspertkinja. Obrazovanje i obuka za student/kinje novinarstva i medijske profesionalce/ke o rodni stereotipima, smatra se vitalnom strategijom. **Obrazovanje o rodnoj ravnopravnosti i medijskoj pismenosti u školama, takođe, se smatra ključnim uslovom za borbu protiv rodni stereotipa.**

³⁸ https://ec.europa.eu/info/publications/mlp-gender-equality-seminar-women-and-media-france-12-13-november-2018_en

Ključni fokus seminara bili su zakoni, politike i dobre prakse francuske vlade i drugih zainteresovanih strana koji se bave nedovoljnom zastupljenošću i diskriminacijom žena u svim medijskim profesijama, kao i pitanjem rodni stereotipa u medijskim sadržajima, seksizmom i seksističkim zloupotrebama. Francuska vlada zauzela je proaktivni pristup u rješavanju ovih problema i uključila je sva relevantna ministarstva. Opservatorija za rodnu ravnopravnost Ministarstva kulture i komunikacija izdaje godišnje izvještaje o praćenju rodne ravnopravnosti u medijima. **U 2014. i ponovo u 2017. godini, novo zakonodavstvo o ravnopravnosti proširilo je regulatorna ovlaštenja Francuske radiodifuzne uprave (CSA), koja sada ima zakonska prava i mandat da prati radio i TV programe i oglašavanje kako bi se osiguralo da žene budu zastupljene na odgovarajući način. Radiodifuzna uprava ima ovlaštenja za sprovođenje sankcija u slučajevima kada su žene prikazane na ponižavajući način.** Francusko nezavisno regulatorno tijelo za oglašavanje (ARPP) dugo godina posvećeno je nadgledanju omalovažavajućih slika u medijima, a nedavno je počelo nadgledanje rodni stereotipa. Unija oglašivača usvojila je povelju o obavezama za borbu protiv seksističkih, seksualnih i rodni stereotipa u oglašavanju, koja trenutno ima 33 kompanije potpisnice. Nedavno je Francuska agencija za štampu (AFP) usvojila nova uputstva o rodno senzitivnom jeziku, promovisanju pozitivne slike o ženama, osjetljivom izveštavanju o slučajevima rodno zasnovanog nasilja i povećanoj zastupljenosti ekspertkinja u medijskim sadržajima. Sproveli su, takođe, obuke medijskih profesionalaca o ovim pitanjima. Radio France Group postavio je nove ciljeve za zapošljavanje više žena, povećanje zastupljenosti stručnjakinja u programu i osiguravanje više sadržaja sa fokusom na borbu protiv seksizma. Osim toga, opšta javnost upozorava se i poziva da podnosi žalbe u slučaju rodno neodgovornog izveštavanja.

4.2 Prakse u zemljama Savjeta Evrope za podsticanje rodne ravnopravnosti u medijima

Za osvrt na praksu u različitim zemljama i podsticanje rodne ravnopravnosti u medijima, važan je i dokument koji je sublimirao rezultate, izazove i prakse u članicama Savjeta Evrope. U analitičkom izvještaju Komiteta ministara Savjeta Evrope iz 2019. godine o napretku postignutom nakon donošenja Preporuka CM / Rec (2013) 1 o rodnoj ravnopravnosti i medijima, navodi se da se manji broj država članica pozvao na ovu Preporuku u svojoj legislativi, te da su mnoge zemlje sklonije da ove odredbe, umjesto u medijske zakone, uvedu u Zakon o rodnoj ravnopravnosti.³⁹ To se objašnjava oklijevanjem nekih država članica da se miješaju u slobodu medija, pa se zato za podsticanje rodne ravnoteže u izveštavanju medija češće koriste tzv. "mekše mjere" koje se odnose na politike i specifične inicijative za podršku podizanju svijesti i promovisanju rodno osjetljivije kulture u medijskom sektoru. **U Izvještaju se napominje da Zakoni o rodnoj ravnopravnosti često sadrže određene elemente povezane s medijima, i obično se bave pitanjima kao što su jednake mogućnosti, razlika u platama polova, oglašavanje, a ponekad i seksistički sadržaj. Ocjenjuje se da ove odredbe mogu biti korisne za nadoknađivanje nedostatka specifičnih zahtjeva za rodnu ravnopravnost u zakonima o medijima.** Regulatornim vlastima uglavnom se daju ovlaštenja da izriču administrativne ili finansijske sankcije zbog nepoštovanja odredbi o zabrani podstrekavanja na mržnju ili nasilje i diskriminaciju, dok samo u pojedinim zemljama regulator ima zakonsku obavezu da izvještava o rodnoj ravnopravnosti na godišnjem nivou. Prema Izvještaju, samoregulatorna tijela malo su uradila da se formalno pozabave polnom diskriminacijom, dok su medijske organizacije priznale da ne usvajaju interne politike rodne ravnopravnosti, niti povelje ili kodekse koji sadrže odredbe o rodnoj ravnopravnosti. U dokumentu se takođe navodi da mnogi nacionalni zakonodavni okviri o javnim servisima uključuju određene odredbe o rodnoj ravnopravnosti, što se može objasniti njihovom misijom da obezbijede pouzdane informacije i kvalitetne obrazovne i zabavne programe za raznolike društvene grupe bez diskriminacije i poštujući njihova ljudska prava. Istovremeno, dio javnih emitera usvojio je specifična pravila koja se odnose na unutrašnju strukturu javnog medijskog servisa. U legislativi o javnim emiterima mogu se naći i odredbe o uvođenju principa u oglašavanju kojim se ne ugrožava ljudsko dostojanstvo i sprečava se diskriminacija na osnovu pola.

³⁹ <https://rm.coe.int/prems-064620-gbr-2573-gender-equality-in-media/16809f0342>

U analitičkom Izvještaju Komiteta ministara Savjeta Evrope, navode se primjeri dobre prakse na Islandu, u Velikoj Britaniji, Španiji, Francuskoj, Litvaniji i drugim zemljama.⁴⁰

Kao dobra praksa može se izdvojiti **Zakon o medijima Islanda** koji nalaže svim medijskim organizacijama da podnose godišnje izveštaje Komisiji za medije, a koji treba da sadrže razne informacije, uključujući i zastupljenost oba pola uzimajući u obzir sve intervjuisane osobe u medijima kao i udio žena i muškaraca među medijskim osobljem.

Prema **britanskom Zakonu o jednakosti iz 2017. godine**, sve kompanije, uključujući medijske organizacije sa određenim brojem zaposlenih, moraju objaviti svoje podatke o razlikama u platama među polovima. Za velike medijske javne servise, ovo je rezultiralo javnim nadzorom i pritiskom za preduzimanje akcije. Nakon objavljivanja podataka o razlikama u platama među polovima, BBC je preduzeo mjere da ispravi dio razlika u platama među polovima, kroz povećanje broja žena na višim pozicijama i rešavanje pitanja nekih specifičnih plaćanja.

Špansko zakonodavstvo protiv rodno zasnovanog nasilja posebno se bavi medijima koji kroz oglašavanje portretišu žene na ponižavajući ili na diskriminatorski način ili narušavaju dostojanstvo osobe. Zakon ovlašćuje određeni broj tijela da se obrate sudu u vezi sa povlačenjem „reklamnog materijala koji se smatra nezakonitim zbog korišćenja slike žena na ponižavajući način “.

Kad je riječ o politikama za promociju rodne ravnopravnosti u medijima, u Izvještaju se ukazuje da je **najveći broj država članica Savjeta Evrope usvojio planove ili strategije za rodnu ravnopravnost koje uključuju određeni odjeljak o medijima i razmatraju ulogu medija u suočavanju sa rodnim**

⁴⁰ <https://rm.coe.int/prems-064620-gbr-2573-gender-equality-in-media/16809f0342>

stereotipima i podizanju svijesti. Pojedine države izdvojile su posebna sredstva za podršku rodnoj ravnopravnosti i pokrenule posebne šeme sufinansiranja za medije koji uključuju komponentu rodne ravnopravnosti. Neke države razvile su specifične smjernice o rodnoj ravnopravnosti i medijima, a u njihovoj izradi neophodno je da učestvuju medijski profesionalci i što širi krug zainteresovanih strana kako bi njihov uticaj bio što veći. Pojedine zemlje pokrenule su posebne programe o ženama i rodnoj ravnopravnosti. Francuska i Litvanija podržale su inicijative novinarskih škola za podizanje svijesti o jednakosti polova i razvijanje kritičkog mišljenja učenika/ca u prikazivanju rodniha pitanja. Redovno prikupljanje podataka, izrada istraživanja i studija o rodnoj ravnopravnosti u medijskim sadržajima, smatraju se ključnim za mjerenje ostvarenog napretka i podršku akcijama za podsticanje rodne ravnopravnosti.

Analitički izvještaj Savjeta Evrope, takođe, se bavi i analizom implementacije i sprovođenja pokazatelja za rodnu ravnopravnost u samim medijskim organizacijama. Neki od primjera dobre prakse su izrada planova jednakosti za austrijski Javni servis koji se između ostalog odnosi na osoblje, potrebne obuke, uključujući obavezujuće mjere za povećanje broja žena u medijskoj organizaciji. U **Njemačkoj** se plan rodne ravnopravnosti odnosi na povećanje broja žena na mjestima odlučivanja, izjednačavanje rodne razlike u zaradama, postizanje rodne ravnoteže u odborima i dostupnost brige o djeci. U **Irskoj** se propisuje da u sastavu odbora javnih emitera treba da bude 40 % žena. Ujedno, Irska je jedina zemlja koja se poziva na specifične pokazatelje i u kojoj finansiranje audio i vizuelne produkcije podliježe ispunjenju kriterijuma u odnosu na rodne podatke u filmskim ekipama i na mjestima odlučivanja.

4.3 Rodna ravnopravnost u Kodeksima novinara/ki Srbije i Slovenije

Uporedna iskustva zastupljenosti rodne komponente u propisima koji se odnose na izvještavanje medija ogledaju se i u različitom pristupu formulisanja normi i principa etičkih kodeksa novinara i novinarki u pojedinim zemljama.

Za razliku od crnogorskog, Kodeksi novinara/ki Slovenije i Srbije sadrže načela i principe koji jasnije i direktnije omogućavaju poštovanje principa rodne ravnopravnosti u medijskom izvještavanju. U **Kodeksu novinara Slovenije navodi se da novinar/ka mora izbjegavati polne i druge stereotipe i detalje koji su između ostalog vezani za seksualnu orijentaciju, fizički izgled, socijalni status i druge lične prilike pojedinaca i grupa.**⁴¹ Zabranjuje se otkrivanje identiteta žrtava i njihovih rođaka u člancima o seksualnom zlostavljanju i porodičnim tragedijama, kao i otkrivanje identiteta počinioca ako bi se na taj način otkrio identitet žrtve. **Kodeks novinara Srbije propisuje da je novinarska profesija nespojiva sa širenjem polnih i rodniha stereotipa a da predrasude koje novinari imaju privatno, ne smiju biti emitovane ili objavljene ni u kakvom kontekstu, ni otvoreno, ni prikriveno.**⁴² Dodaje se da novinari/ke moraju biti svjesni opasnosti od diskriminacije koju mogu da šire mediji, te da će učiniti sve da izbjegnu, između ostalog, diskriminaciju zasnovanu na polu. U smjernicama se navodi da novinari/ke moraju da izbjegavaju fraze koje imaju šovinističke, seksističke ili na bilo koji drugi način diskriminatorne konotacije (na primjer: „pripadnica lepšeg pola“, „pripadnik jačeg pola“ i tome slično). Kodeks propisuje eksplicitno poštovanje prava na privatnost - prilikom izvještavanja o nesrećama i krivičnim djelima, zabranjuje se objavljivanje imena, fotografija žrtava i počinioca koje ih jasno identifikuju. Takođe, nije dozvoljeno ni objavljivanje bilo kakvih podataka koji bi indirektno mogli da otkriju identitet žrtve i počinioca, jer, kako se obrazlaže u smjernicama, novinar/ka mora imati svijest o moći medija i mogućim posljedicama ukoliko se otkrije njihov identitet. O jačini zaštite prava na privatnost svjedoči i zabrana da novinari/ke prenose informacije iz domena privatnosti počinioca ili žrtve, čak i ukoliko nadležni državni organi objave te podatke. Objašnjava se da greška državnih organa ne podrazumijeva „dozvolu“ za kršenje etičkih principa profesije. Takođe, neke zemlje su u svoje etičke kodekse uključile eksplicitnu normu koja propisuje „zaštitu načela rodne ravnopravnosti i nediskriminacije zasnovane na polu“.

41 <https://novinar.com/drustvo-novinarjev-slovenije/o-nas/dokumenti/kodeks/>

42 https://savetzastampu.rs/lat/wp-content/uploads/2020/11/Kodeks_novinar_a_Srbije.pdf

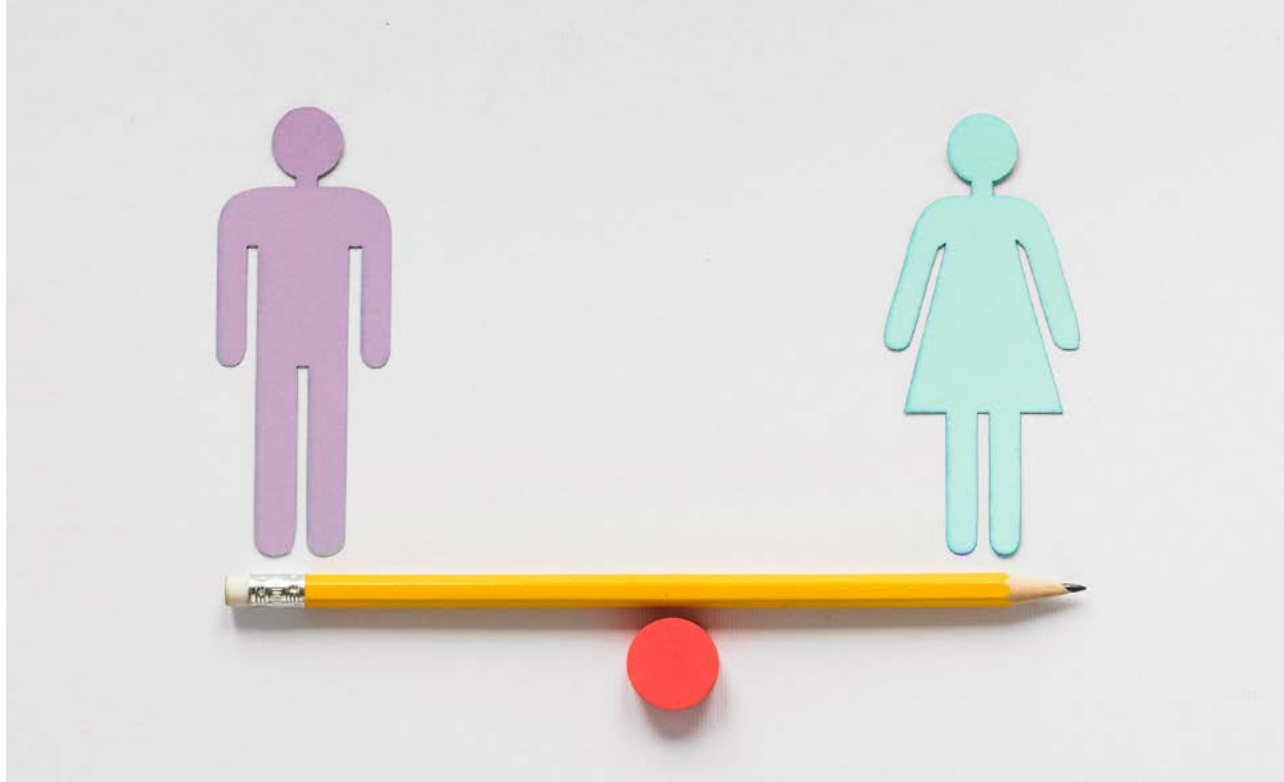
5. PREPORUKE

Slijedi predlog normi koje se odnose na podsticanje rodne ravnopravnosti u medijskim sadržajima i unutrašnjoj organizaciji medija, a koje je moguće uvesti u pravnu regulativu kroz postojeće zakone ili podzakonske akte uz analizu potrebe regulisanja svakog pitanja kroz akte više ili niže pravne snage. **Predložene norme ne treba uvesti kumulativno, već procijeniti arhitekturu medijske regulacije u odnosu na evoluciju, istoriju naše zemlje i sadašnji kontekst, te koja su najbolja rješenja i formulacije za zaštitu najznačajnijih vrijednosti koje se prioritetno štite, i koje će najprije dovesti do mjerljivih rezultata i napretka.** Potrebno je staviti akcenat na proaktivnost medija i primijeniti princip da upravljanje medijima i komunikacijama treba da ima za cilj promociju ljudskih prava i rodne ravnopravnosti što je od ključnog značaja za funkcionisanje demokratskih društava.

- **Dosljedno i u potpunosti primijeniti** Preporuku CM / Rec (2013) 1 koja podstiče države članice da „usvoje odgovarajući pravni okvir čiji je cilj da se poštuje princip ljudskog dostojanstva i zabrana svake diskriminacije na osnovu pola, kao i podsticanje mržnje i bilo kojeg oblika rodno zasnovanog nasilja u medijima“.
- **Uz poseban oprez da se ne ugrozi sloboda izražavanja, u Zakon o medijima uključiti odredbu o poštovanju principa ljudskog dostojanstva, promovisanju rodne ravnopravnosti u programima medija i zabrani svake diskriminacije po osnovu pola (eksplicitno navesti), i/ili ga dopuniti i drugim normama kao što su zabrana podsticanja rodnih stereotipa i seksizma, kao i podsticanje mržnje i bilo kojeg oblika rodno zasnovanog nasilja u medijima.** Iako se u Zakonu o rodnoj ravnopravnosti nalazi odredba da “mediji promovišu rodnu ravnopravnost kroz programsku koncepciju”, razmisliti o uvođenju takve ili slične imperativne norme u opšti medijski zakon, budući da je to krovni zakon u ovoj oblasti, što bi pojačalo odgovornost medija i obavezu monitoringa, izvještavanja i eventualnog sankcionisanja koje će vršiti regulator.
- **Uvesti odredbu u Zakon o medijima da promocija i unapređenje rodne ravnopravnosti bude prepoznata kao značajna vrijednost i programski sadržaj, te da je i to jedan od uslova za dodjelu budžetskih sredstava medijima i finansiranje projekata iz oblasti informisanja preko Fonda za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija.**
- **Propisati da rodno odgovorni medijski sadržaji, dosljedno korišćenje rodno senzitivnog jezika, te poštovanje rodnog pariteta u rukovodećim strukturama komercijalnih medija budu predviđeni kao kriterijumi za bodovanje koji bi im dali prednost na javnom konkursu za raspodjelu sredstava iz Fonda za podsticanje pluralizma i raznovrsnosti medija (Pravilnik o kriterijumima).**
- **Uvesti konkretniju legislativu koja garantuje obezbjeđivanje jednakih mogućnosti za žene i muškarce kao što su: jednake zarade za isti ili rad jednake vrijednosti, rodni paritet na mjestima odlučivanja, postizanje balansa između privatnog i poslovnog života. Unošenjem normi u zakonsku regulativu konkretizovaće se i ojačati obaveze u pogledu podsticanja rodne ravnopravnosti u unutrašnjoj organizaciji medija.**
- **Propisati obavezu da regulator, Agencija za audiovizuelne medijske usluge, periodično (najmanje dvogodišnje) izradi analizu prisustva stereotipizacije u medijskim uredničkim i oglasnim sadržajima sa posebnim akcentom na informativne i zabavne sadržaje. Vremenom**

uvesti i odredbu da regulator godišnje izvještava o primjeni principa rodne ravnopravnosti u programima i oglašavanju, te da na osnovu toga izdaje smjernice, uputstva i preporuke. U skladu s tim, trebalo bi regulisati pitanje obuke o rodnoj ravnopravnosti zaposlenih u Agenciji.

- **Propisati da u svim upravljačkim strukturama regulatora i javnih emitera postoji rodni paritet. Značajno bi bilo unijeti zakonsku obavezu da u Savjetu Agencije, kao i u savjetima javnih emitera na svim nivoima, mora biti najmanje 40% žena.** To znači da bi svi oni trebalo da osmisle i podupru mjere podsticaja, uključujući kvote, kako bi se zajamčila ravnomjerna zastupljenost žena i muškaraca na položajima na kojima se donose odluke.
- Unijeti odredbu u Zakon o audiovizuelnim medijskim uslugama da Agencija za audiovizuelne medijske usluge u okviru svoje nadležnosti promoviše i preduzima mjere za razvoj medijske pismenosti zajedno sa unapređenjem rodne ravnopravnosti.
- **Zakonom o nacionalnom javnom emiteru RTCG jasno propisati obavezu RTCG da promoviše i unapređuje rodnu ravnopravnost, eliminiše seksističke stereotipe i govor mržnje, koristi rodno senzitivni jezik i vodi računa o uravnoteženoj zastupljenosti i fer prikazivanju oba pola u programskim sadržajima. Svoje mjesto mogle bi naći i odredbe o zabrani seksističkog oglašavanja i o rodnom paritetu u Savjetu RTCG kao i na svim mjestima odlučivanja.** Moguće je proširiti i nadležnost Ombudsmana/ke koji/a bi trebalo da prati ostvarivanje rodne ravnopravnosti kroz programe javnog emitera, daje preporuke i smjernice za izvještavanje u cilju suzbijanja seksističkih stereotipa u sadržajima i oglašavanju, te uravnoteženog predstavljanja žena i muškaraca u programskim sadržajima.
- **Propisati da javni medijski servisi imaju obavezu orodnjavanja svakog programa rada i finansijskog plana, a godišnji izvještaji o radu da uključe procjenu sprovođenja politike ravnopravnosti polova, što bi trebalo unijeti i u Zakon o nacionalnom javnom emiteru RTCG.**
- Bilo bi značajno kroz regulativu uvesti obavezu da Savjet RTCG osigura da se sva akta, izvještaji, dokumenta, politike i prakse u javnom emiteru donose i sprovode u skladu sa promovisanjem ljudskih prava i rodne ravnopravnosti u programskim sadržajima i u unutrašnjim strukturama.
- **U unutrašnju regulativu RTCG, a prije svega u Principe razvoja koji predstavljaju osnov za određivanje prioriteta vrijednosti kojima se javni emiter rukovodi u svom radu, važno je unijeti promovisanje i unapređenje rodne ravnopravnosti, te zabranu diskriminacije na osnovu pola. To će u ogromnoj mjeri uticati i na pravac razvoja društva.**
- **Trebalo bi uvesti obavezu da RTCG donese Plan rodne ravnopravnosti kao i druge rodno odgovorne politike,** i preduzme mjere i aktivnosti koje će biti sadržane u mnogobrojnim podzakonskim aktima: da se npr. u regulativu o programskim principima i profesionalnim standardima, oglašavanju, te kadrovskoj i politici zapošljavanja, unesu odredbe koje bi omogućile jednaku zastupljenost oba pola u programskim sadržajima i njihovo fer prikazivanje, obavezu suzbijanja seksističkih stereotipa u izvještavanju i oglašavanju, uvođenje rodnog pariteta na mjestima odlučivanja, **obaveznost obuka o rodnoj ravnopravnosti i rodno osjetljivom izvještavanju, osnaživanje žena za napredovanje, jednake zarade za rad jednake vrijednosti, bezbjedno radno okruženje za žene i muškarce, primjena mjera u pravcu postizanja balansa između privatnog i profesionalnog života kroz fleksibilno radno vrijeme,** promociju roditeljskog odsustva za očeve, kao i mnoge druge politike jednakih mogućnosti koje bi dovele do unapređenja rodne ravnopravnosti u programskim sadržajima ali i u unutrašnjoj organizaciji javnog emitera.
- **Unijeti u regulativu odredbu o zabrani seksualnog uznemiravanja i bilo kog oblika seksističkog ponašanja ili govora mržnje na radnom mjestu.** Potrebno je predvidjeti i jasne procedure prijave takvog ponašanja, te ustanoviti načine i mehanizme da se ono prevenira i suzbije.

- **U Etički Kodeks RTCG trebalo bi uključiti eksplicitnu normu koja propisuje zaštitu načela rodne ravnopravnosti i nediskriminacije zasnovane na polu.** Može se dopuniti odredbama o promovisanju rodno osjetljive komunikacije, o obavezi korišćenja rodno osjetljivog jezika, podsticanju žena da napreduju ka mjestima odlučivanja. **Preduzeti aktivnosti da Kodeks bude promovisan u kolektivu kako bi se svi upoznali sa sadržinom, a trebalo bi ga po potrebi povremeno unapređivati.**
- **Medijskom strategijom trebalo bi osigurati da akteri javnog i privatnog medijskog sektora integrišu perspektivu rodne ravnopravnosti u sadržaje i u unutrašnju organizaciju,** te da budu svjesni višestrukih oblika diskriminacije prilikom razvijanja i primjene upravljanja medijima i komunikacijama kako bi se izbjegli potencijalni rizici da mediji i platforme održavaju rodne nejednakosti i stereotipe. Uvažavajući uređivačku nezavisnost, mediji treba da se obavežu da će promovisati dostupnost raznolikosti medijskog sadržaja, kao i predstavljanje različitosti društva u medijima, uključujući polnu i etničku različitost.
- U Crnoj Gori potrebno je što prije uspostaviti kvalitetnu medijsku samoregulaciju čiji će članovi/ice biti edukovani i rodno senzibilisani kako bi pomogli medijima da isprave svoje greške, eliminišu seksizam i diskriminaciju na osnovu pola, i dosljedno promovišu rodnu ravnopravnost u medijskim sadržajima.
- **Oroditi naziv dokumenta “Kodeks novinara Crne Gore” i novinarke učiniti vidljivim. Uvesti odredbe da novinari/ke treba da izvještavaju na rodno osjetljiv način, te da se zabranjuje diskriminacija na osnovu pola, seksizam i podsticanje rodni stereotipa.** Potrebno je propisati eksplicitnu zaštitu privatnosti, uključujući i zabranu otkrivanja okolnosti koje bi mogle dovesti do narušavanja prava na privatnost, ne samo žrtava seksualnog nasilja, već i žrtava svih oblika rodno zasnovanog nasilja. Uvesti i normu o zabrani otkrivanja identiteta počinilaca rodno zasnovanog nasilja ako bi to moglo dovesti do otkrivanja identiteta žrtve.
- **U budućnosti se može propisati uvođenje licence za medije koja se zasniva na ravnopravnoj zastupljenosti i poštenom prikazivanju oba pola u medijskim sadržajima, dosljednom korišćenju rodno osjetljivog jezika, te rodnoj ravnopravnosti u unutrašnjoj organizaciji medija.** Posjedovanje licence trebalo bi da omogući dodatno vrjednovanje i kredibilitet medija ne samo kod publike, već i prednost u konkurisanju i dobijanju različitih projekata i povoljnosti.

IZVORI I REFERENCE

- Univerzalna deklaracija o ljudskim pravima
- Konvencija o eliminaciji svih oblika diskriminacije žena (CEDAW)
- Pekinška deklaracija i Platforma za akciju
- Agenda Ujedinjenih nacija za održivi razvoj 2030
- Izvještaj o regionalnom pregledu Peking+20
- "Rodno osjetljivi indikatori za medije", UNESCO
- Evropska konvencija o ljudskim pravima
- Rezolucija Evropske unije o rodnoj ravnopravnosti u medijskom sektoru
- Direktiva Evropske unije o audiovizuelnim medijskim uslugama
- Rezoluciji Savjeta Evrope „Suzbijanje seksističkih stereotipa u medijima“
- Preporuka CM / Rec (2013) 1 o rodnoj ravnopravnosti i medijima
- Preporuka CM/Rec (2019)1 o sprečavanju i borbi protiv seksizma
- Izvještaj Savjeta Evrope iz 2019. godine o napretku postignutom nakon donošenja Preporuka CM / Rec (2013) 1
- Nacrt Preporuka Komiteta ministara Savjeta Evrope o principima upravljanja medijima i komunikacijama (2021)
- Principi ponašanja novinara/ki koje, Međunarodna federacija novinara
- Opinion on "Breaking gender stereotypes in the media", Advisory Committee on Equal Opportunities for Women and Men
- The European Court of Human Rights Through the Looking Glass of Gender: An Evaluation, Natalie Alkiviadou and Andrea Manoli
- Ustav Crne Gore
- Zakon o zabrani diskriminacije
- Zakon o medijima
- Zakon o rodnoj ravnopravnosti
- Nacionalna strategija rodne ravnopravnosti 2021-2025. godine sa Akcionim planom 2021-2022. godine
- Nacrt Zakona o audiovizuelnim medijskim uslugama
- Zakon o nacionalnom javnom emiteru Radio i Televizija Crne Gore
- Principi razvoja RTCG
- Statut RTCG
- Pravilnik o programskim principima i profesionalnim standardima RTCG
- Pravilnikom o oglašavanju, telešopingu i sponzorstvu u programima Radija CG i Televizije CG
- Kadrovska politika Javnog servisa
- Etički kodeks RTCG
- Kodeks novinara Crne Gore
- Kodeks novinara Slovenije
- Kodeks novinara Srbije

